

ДО СЪДИЙСКАТА КОЛЕГИЯ
НА ВИСШИЯ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

К О Н Ц Е П Ц И Я

**ЗА СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ
НА ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯ СЪД**

От полк. Мадлен Георгиева Димитрова – Гебрева
и. ф. административен ръководител – председател
на Софийския военен съд

Кандидат за заемане на длъжността
Административен ръководител – председател на Военно-апелативния съд

София, 2026 г.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

ЛИЧНА МОТИВАЦИЯ. ЦЕЛИ И НАСОКИ НА СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ
ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯ СЪД И ВОЕННИТЕ
СЪДИЛИЩА В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯТ СЪД И ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА В АСПЕКТА НА ЧЛ.
6 ОТ ЕКЗПЧОС ЗА НЕЗАВИСИМОСТ НА СЪДА

АКТУАЛНА СТРУКТУРА НА ВОЕННО-ПРАВОРАЗДАВАТЕЛНИТЕ ОРГАНИ

НАТОВАРЕНОСТ И ПОДСЪДНОСТ НА ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯ СЪД И
ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА

СТРУКТУРНА ОБОСНОВАНОСТ НА ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯ СЪД И НА
ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА

КАДРОВО ОБЕЗПЕЧАВАНЕ НА ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯ СЪД И НА ВОЕННИТЕ
СЪДИЛИЩА

1. Кадрово обезпечаване на Военно-апелативния съд
 - 1.1. Магистрати
 - 1.2. Съдебни служители
2. Кадрово обезпечаване на военните съдилища

АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ И МЕРКИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЗАЛОЖЕНИТЕ ЦЕЛИ

1. Правораздавателен процес. Образуване и разпределяне на делата.
Експедитивност и ефективност. Мерки за повишаване на експедитивността и
ефективността на правораздавателния процес
 - 1.1. Образуване и разпределяне на делата
 - 1.2. Експедитивност и срочност
 - 1.3. Ефективност
2. Административна дейност. Мерки за подобряване на административната
дейност, организацията на съдебната администрация и административното
обслужване
3. Участие на Общото събрание на съдиите в управлението
4. Дейности за повишаване на общественото доверие
5. Дейности, насочени към стабилно финансово управление
6. Взаимоотношения с военните съдилища
7. Взаимодействие с други заинтересовани от дейността органи

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

На основание чл. 194б, ал. 1, т. 2 от Закона за съдебната власт, представям на вниманието Ви настоящата концепция за работата на административния ръководител на Военно-апелативния съд. В нея са изложени принципите, целите и приоритетите, на които, според мен, в качеството ми на кандидат за заемане на длъжността административен ръководител – председател на Военно-апелативния съд, следва да бъде насочена и подчинена дейността на административното ръководство на този съд през следващите пет години.

ЛИЧНА МОТИВАЦИЯ. ЦЕЛИ И НАСОКИ НА СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ

Преди да изложа и развия пред Вас основните насоки на работа, в случай, че ми гласувате доверие и бъда избрана за административен ръководител – председател на Военно-апелативния съд, бих искала да обоснова личната си мотивация за ангажирането с кандидатурата ми, която се основава на дългогодишния ми стаж във военно-правораздавателен орган - в Софийския военен съд (СВС), който е най-големият военен съд в страната, където са съсредоточени най-голям брой дела с фактическа и правна сложност; придобития административен опит като административен ръководител-председател на СВС; детайлно познаване на дейността както на първоинстанционните военни съдилища, така и на Военно-апелативния съд; дълбоката ми убеденост, доказана и в дейността ми като председател на СВС, че административният ръководител е съдия, равен на всички съдии в органа на съдебна власт, който представлява, натоварен с административни отговорности, които могат да бъдат реализирани успешно само при спазване на принципите на откритост, почтеност и приемственост на добрите практики, екипност и взаимно уважение.

По-голяма част от досегашният ми юридически стаж, двадесет и седем години, е преминал във военнопораздавателен орган - СВС. Магистратският ми стаж в СВС започна през 1998 г. като младши съдия, през 2000 г. продължи като съдия и от декември месец 2018 г. – административен ръководител - председател. От 12.12.2023 г. съм изпълняващ функциите административен ръководител-председател на СВС. Дългогодишната ми работа във военен съд, включително и като командирована за разглеждане на дела във Военно-апелативния съд, ми дава основания да считам, че познавам детайлно дейността на специализираните военни съдилища и въззивния военен съд, техните достижения и проблеми. Познавам лично и професионално съдиите от Военно-апелативния съд, служителите от този съд, както и съдиите и повечето от служителите от първоинстанционните военни съдилища.

Отстояване на независимостта на военното правораздаване, поддържане на неговия стабилитет и положителен обществен облик, утвърждаването и развитието му съобразно международните стандарти през тези двадесет и седем години се превърнаха в моя лична кауза, която се гради на убедеността ми в бъдещето на въззивния военен съд и военните съдилища, като едни независими, безпристрастни и авторитетни органи на съдебна власт.

Напълно осъзнавам личната, професионална и обществена отговорност, както и предизвикателството, пред което ще бъде изправена, в случай, че ми гласувате доверие и ме изберете за административен ръководител на Военно-апелативния съд, при съществуващите реалности, обусловени от една страна на усложнена среда на национална сигурност, в контекста на протичащите геополитически процеси и военни конфликти в света и региона, и от друга - повишената обществена чувствителност към военните съдилища, с оглед критериите за независимост и прозрачност в тяхната дейност, съотнесени към ограничения кадрови ресурс, с който се очаква правораздаването в тези органи на съдебна власт да е на нивото на международните стандарти.

Концепцията за управление отразява вижданията ми за стратегическото развитие, целите и задачите на Военно-апелативния съд и военните съдилища, като част от съдебната система на Република България, в процеса на протичаща реформа. По мое мнение, именно административният ръководител на апелативния съд следва да познава детайлно дейността както на съда, за чието функциониране носи отговорност, така и на първоинстанционните съдилища в апелативния район, като следва да задава насоките; да дефинира проблемите и да работи за постигането на основните цели пред правораздаването – отстояване на справедливостта, независимостта и върховенство на правото.

Концепцията надгражда и доразвива идеите и политиките, следвани в дейността ми като съдия, административен ръководител и и. ф. административен ръководител на първоинстанционен военен съд, тъй като те доказаха във времето, че са работещи и целесъобразни за изграждането и утвърждаването на един отлично уреден и функциониращ съд, с много добри правораздавателна и административна дейност, и обслужване, спокойна и синхронна работна среда. Тя, разбира се, е съобразена и синхронизирана с актуалните необходиминости, налагащи се след анализ и оценка на състоянието, достиженията и проблемите в досегашната дейност на Военно-апелативния съд и на военните съдилища, в контекста на повишена обществена възискателност към функционирането им, като специализирани съдилища, конституционно призвани да осъществяват правосъдие в сферата на националната сигурност и отбранителната

способност на страната, при спазване на общопризнатите стандарти за независимост, прозрачност, ефективност и ефикасност.

Основната цел на ръководство на Военно-апелативния съд, в случай, че ми гласувате доверие, ще бъде утвърждаване и поддържане на европейските стандарти за добро управление, съобразно принципите на върховенството на закона, ефективност и ефикасност, компетентност и капацитет, етично поведение, откритост и прозрачност, отчетност, иновации и отвореност за промени.

Основните насоки на дейността на административния ръководител, в стремежа за постигане на определената основна цел, ще бъдат: кадровото укрепване и отстояване на независимостта на съда; усъвършенстване на управлението за постигане на по-голяма ефективност, експедитивност, обективност и прозрачност в правораздавателния процес; повишаване нивото на компетентност и мотивация на съдии и съдебни служители; подобряване на административната дейност и организацията на съдебната администрация за постигане на високо ниво на административно обслужване; ефективно използване на информационните технологии за постигане на експедитивност и прозрачност на правораздавателната дейност и подобряване на административното обслужване; повишаване на общественото доверие в съда и активно включване в процеса на формулирането и изпълнението на политиките на всички заинтересовани групи.

В настоящата концепция ще се опитам да развия по-подробно очертаните основни насоки на дейност, които ще следвам, ако ми гласувате доверие, паралелно с анализ на актуалното състояние на съда, тъй като те са неразривно свързани както с утвърдени вече положителни механизми за управление и наложени добри практики, така и с проблеми в досегашната му дейност.

В изложението си няма да правя обстоен анализ на актуалното състояние на апелативния орган на съдебна власт, нито на първоинстанционните военни съдилища, механично излагайки статистически данни, тъй като същите са общодостъпни и известни, съдържат се в годишните отчетни доклади на Военно-апелативния съд и на военните съдилища, които са публикувани на интернет-страниците им, както и в статистическите отчети, предоставяни на ВСС. Според същите публични данни, а и от личните ми наблюдения и опит, се налага извода, че към настоящия момент, Военно-апелативният съд и първоинстанционните военни съдилища биха могли да се определят като едни добре функциониращи органи на съдебна власт, покриващите най-добрите стандарти за добро управление, съобразно принципите на върховенството на закона, ефективност и ефикасност, компетентност и капацитет, етично поведение, откритост, прозрачност и отчетност. Достиженията и добрите практики следва да бъдат запазени и надградени,

като, обаче, следва ясно да се дефинират проблемите и дефицитите, за преодоляване на които административният ръководител би могъл да предложи конкретни мерки или насоки на работа.

От работа ми като военен магистрат, включително и при реализиране на дейности по изготвяне на обци за военните съдилища (в т. ч. и на Военно-апелативния съд) становища и доклади през изминалите повече от двадесет и пет години, считам, че военните съдилища са изправени пред няколко основни предизвикателства, които произтичат от специализирания им статус от една страна като органи на съдебна власт, част от съдебната власт на страната, и като органи от силите от системата за националната сигурност на Република България. Този техен двойствен статус, намерил опора в Конституцията и закона, поставя пред военните съдилища редица проблеми, които, въпреки привидно широкия и дългогодишен дебат, до настоящия момент не са намерили разрешение. Те са свързани преди всичко с осмисляне на съществуването им и техния брой в актуалната обществено-политическа реалност, предвид ниската им натовареност и специфичния статус на магистратите; пределите на компетентност, с оглед международните стандарти за независим и безпристрастен съд, и не на последно място – тяхната ефективност.

Акцентирам върху тези въпроси именно в настоящата концепция, тъй като считам, че отговорите им са основополагащи и без ясна изходна позиция по тях, един кандидат за длъжността на административен ръководител не би могъл да обоснове каквато и да е визия за стратегическо развитие на Военно-апелативния съд. Наред с това, тези въпроси са поставяни от ВСС при всеки избор на административен ръководител на военноправораздавателен орган през последните петнадесет години, включително и на кандидати за административни ръководители на военните прокуратури. Във всеки един от случаите колегите са приканвани да изложат своето виждане, като дори са били изправяни пред неловката ситуация да отговорят на въпрос дали именно органът на съдебна власт, за чието ръководство претендират, е единственият осмислен откъм функциониране военен съд. Намирам този подход за некоректен, тъй като води до перманентна несигурност у всички военни съдии и съдебни служители, създава напрежение между отделните съдилища от системата на военното правораздаване и не на последно място – подкопава доверието в съда у страните и останалите участници в наказателните процеси пред военните правораздавателни органи.

С правомощията си, разписани в ЗСВ, административният ръководител на Военно-апелативния съд не би могъл да разреши по-голямата част от очертаните проблеми, тъй като тяхното разрешаване зависи от други органи, някои от които са извън съдебната власт. Той обаче, следва да заяви позиция по всеки един от тях; да инициира и реализира откровен и съдържателен дебат както между съдийската

общност от апелативния военен съд и първоинстанционните военните съдилища, така и с останалите субекти, в чиято компетентност е решаването им.

Най-общо, по така дефинираните проблеми, становището ми е, че **относно военно-правораздавателните органи – Военно-апелативния съд и военните съдилища в страната, е наложително да бъде проведена реформа, но тя не следва да бъде структурна, в посока оптимизиране на техния брой, а същностна, преуреждаща статуса на военните съдии.**

Единствено провеждането на такава реформа във военното правораздаване би довело до решаване на наболелите въпроси относно пълното съответствие на европейските стандарти за независим и безпристрастен съд, в съответствие на критериите на чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС; би повлияло в положителна насока досежно проблема с ниската натовареност на тези специализирани органи на съдебна власт; би отворило дебат за разширяване на тяхната компетентност и оползотворяване на капацитета им.

Ето защо в настоящата концепция за стратегическо развитие на Военно-апелативния съд, нормативно определен като обединяващ орган, отговорен за насоките на развитие на военното правораздаване, включващ в апелативния си район всичките три първоинстанционни военни съдилища, ще представя пред Вас своята визия по наболелите проблеми и необходимостта от същностна реформа, като изложа и съображения, обосноваващи позицията ми.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯ СЪД И ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Функционирането на военните съдилища е предвидено в Женевската конвенция относно третирането на военнопленниците от 12.08.1949 г. и в Женевската конвенция относно закрила на гражданското население във време на война от 12.08.1949 г., като гаранция за спазване на международното хуманитарно право. В чл. 84, т. 1 от Женевската конвенция от 12.08.1949 г. относно третирането на военнопленниците е регламентирано, че „Само военен съд може да съди военнопленник, освен когато действащото законодателство на задържащата държава изрично позволява на гражданските съдилища да съдят лица от състава на въоръжените сили на посочената държава за същото престъпление, в чието извършване е обвинен военнопленникът.“. В Раздел VI, Глава III има специална част, посветена на съдебното преследване, в която са установени гаранции и изисквания към военните съдилища за справедлив и безпристрастен процес. В чл. 66 от Женевската конвенция от 12.08.1949 г. относно закрила на гражданското население във време на война е предвидена и възможността, в случай на нарушаване на наказателните

разпоредби, издадени от държавата-окупатор въз основа на чл. 64, ал. 2, тя може да изправя обвиняемите лица пред своите надлежно учредени неполитически военни съдилища, ако те заседават в окупираната страна.

Според международните стандарти, заложи в т. 5 от Основните принципи за независимостта на съдебните органи¹, всеки има право да бъде съден от обикновен съд или от съдилища, установени съобразно правните процедури.

През 2003 г. дебатът за целесъобразността на съществуването и дейността на военните съдилища в държавите - членки от Европейския съюз е поставен за разглеждане в заседание на Постоянния комитет на Съвета на Европа по правата на човека в Страсбург. В приетия през м. юни 2003 г. Меморандум за съдопроизводство във военните съдилища² е отбелязано, че съществуването и функционирането на военни съдилища не противоречи на интересите и политиките на европейските страни - членки, когато съдопроизводството във военните съдилища съответства на чл. 5, чл. 6 и чл. 14 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи. Възприето е становището, че окомплектованият с военнослужещи военен съд се явява независим и безпристрастен съд, ако съдиите са обезпечени от закона, редът за назначаването им и наличие на гаранции против натиск върху съда са същите, както при всички други съдии, в съответствие с действащото законодателство, а съдопроизводството се осъществява по общ за всички съдилища ред.

Международният преглед показва, че в държави, които поддържат дееспособни въоръжени сили, функционират постоянни военни съдилища за мирно и военно време. Такива съдилища има в Австралия, Великобритания, Египет, Израел, Ирландия, Испания, Италия, Канада, Китай, Ливан, Монголия, Румъния, Русия, САЩ, Тайланд, Турция, Швейцария, Южна Корея, повечето страни от Южна Америка и др.³

Военните съдилища, уредени с чл. 119, ал. 1 от Конституцията на Република България, са специализирани съдилища с над 140-годишна история. Установено е с разпоредбата на чл. 119, ал. 1 от Конституцията на Република България (КРБ), че правораздаването се осъществява от Върховния касационен съд, Върховния административен съд, апелативни, окръжни, военни и районни съдилища, а структурата на прокуратурата е в съответствие с тази на съдилищата, които разглеждат наказателни дела (чл. 126, ал. 1 от КРБ). На конституционно ниво сред органите на правораздаване не са посочени поименно административните съдилища в страната и Военно-апелативният съд, които съдилища са създадени със закон и чиято конституционосъобразност не е оспорена. Законът за съдебната власт (ЗСВ), като устройствен закон, дава детайлна уредба на видовете съдилища, като очертава и правомощията им. Въпросите във

¹ Вж. Основни принципи на независимостта на съдебните органи, приети от Седмия конгрес на ООН на 06.09.1985г., утвърдени с резолюция от ОС на ООН № 40/32 от 29.11.1985 г.

² Вж. Меморандум за съдопроизводство във военните съдилища, приет на 16.06.2003г. от ПК на СЕПЧ;

³ Вж. Нивелин Начев, „Военни съдилища и прокуратури – възникване, нормативна уредба и перспективи“, изд. Нивелин Начев, София, 2020;

връзка със структурата и организацията конкретно на военните съдилища не са уредени в КРБ, защото тяхната уредба е предоставена по силата на чл. 133 от КРБ на законодателя.

Общата уредба на военните съдилища, произтичаща от чл. 133 от КРБ, е регламентирана в чл. 95 – 100 от ЗСВ, като, по силата на чл. 95, ал. 2 от същия закон, **военните съдилища са приравнени на окръжните съдилища** (чл. 82 – 87 от ЗСВ), компетентността им се определя със закон (чл. 95, ал. 1 от ЗСВ) и това е сторено, както за всички наказателни съдилища, в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) и други общовалидни специални закони – Закон за специалните разузнавателни средства, Закон за военната полиция, Закон за Европейската заповед за разследване и пр.

Според чл. 396 от НПК, военните съдилища са **първоинстанционни специализирани наказателни съдилища**, които разглеждат и решават дела за всички престъпления по Наказателния кодекс (НК), извършени от военнослужещи; генерали, офицери и лица от сержантския и редовния състав от други министерства и ведомства; резервистите при изпълнение на активна служба в доброволния резерв и лицата на военновременна служба; гражданските лица на служба в Министерство на отбраната, в Българската армия и структурите подчинени на министъра на отбраната, в Националната служба за охрана, при или по повод изпълнение на службата им, както и за престъпления, извършени от изброените лица, в осъществяването на които са участвали и граждански лица, освен ако не са от компетентността на Европейската прокуратура.

Съгласно чл. 424, ал. 6 от НК на военните съдилища са подсъдни и делата, образувани по жалби от военнослужещи, офицери и сержанти срещу наказателни постановления на съответните командири и началници за налагане на административни наказания за деяния по чл. 424, ал. 1 от НК.

На Софийския военен съд е придадена и изключителна компетентност – да разглежда и решава всички дела за престъпления, извършени от военнослужещи от въоръжените сили и от служещи в Министерството на вътрешните работи, които участват в международни военни или полицейски мисии в чужбина (чл. 37, ал. 3 НПК).

Общата уредба на Военно-апелативния съд, създаден през 1999 г., е уредена в чл. 101 – чл. 107 от ЗСВ, приложима за апелативните съдилища, като в чл. 101, ал. 2 от ЗСВ е регламентирано, че **военно-апелативният съд е един** и разглежда дела, образувани по жалби и протести срещу актове на военните съдилища от цялата страна.

Компетентността на Военно-апелативния съд е уредена в НПК, като, според чл. 397 и чл. 398 от НПК, разглежда като въззивна инстанция дела, решени от военните съдилища и решава спорове за подсъдност между първоинстанционните военни съдилища.

В състава на Военно-апелативния съд и военните съдилища се назначават по реда и условията на ЗСВ правоспособни юристи, които при

осъществяване на своите функции са независими и се подчиняват само на закона.

Военните съдилища и Военно-апелативният съд не са извънредни съдилища, а специализирани такива, които в правораздавателната си дейност не се ръководят от особени правила, а от общите процедури по единния НПК, по който се развива наказателното производство както за лицата, подсъдни на общите (цивилните) съдилища, така и за категориите лица, подсъдни на военните съдилища. Престъпленията, за които се претендира наказателна отговорност на подсъдните на военните съдилища лица, в т.ч. и военните престъпления, и наказанията за тях, са законоустановени в общия за всички граждани НК.

Разглеждането на делата във военните съдилища и Военно-апелативният съд е публично, съгласно чл. 121, ал. 3 от КРБ, и този принцип може да бъде ограничаван единствено при наличието на законовите предпоставки на чл. 263, ал. 1 и 2 НПК, която норма е валидна както за общите, така и за военните съдилища. Съдебният процес пред военен съд се подчинява на общите принципи на наказателния процес – равнопоставеност на страните, състезателност, установяване на обективната истина. Като една от основните гаранции за точното и еднакво прилагане на закона от страна както на общите, така и на военните съдилища, съгласно чл. 124 от КРБ, е Върховният касационен съд, който осъществява върховен надзор за точното и еднакво прилагане на законите от всички съдилища.

Допълнение към характеристиката на военните съдилища, с оглед тяхната специфична роля както в системата на органите на съдебна власт, така и в институционалната система на страната, е уредено в § 1, т. 1в от Допълнителните разпоредби на ЗОВСРБ, според което същите са и органи от силите от системата за национална сигурност на Република България.

Особеностите в статуса на военните съдилища произтичат от водещия принцип при определяне на подсъдността на военните съдилища, а именно да разглеждат дела за престъпления, извършени от лица, ангажирани с отбраната и с националната сигурност на страната, каквито са длъжностните лица и органи, действащи в състава на въоръжените сили, структурните звена на Министерството на вътрешните работи и Национална служба за охрана. Това са държавни органи и структури, които осъществяват отбранителна, разузнавателна, контраразузнавателна, оперативно-издирвателна, правоохранителна и охранителна дейност, и са представени в Съвета по сигурността към Министерския съвет (чл. 3, ал. 1 от Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност (ЗУФСЗНС). Тези органи и структури имат преки и непосредствени ангажименти във връзка с отбраната на страната, съобразени с националните интереси, по смисъла на чл. 4, ал. 1 и чл. 6, ал. 1 от ЗОВСРБ, чрез създаване, поддържане и използване на необходимите ресурси на страната за формиране и поддържане на стабилна среда на

сигурност; защита на територията и населението при военни заплахи и във военно време; създаване, поддържане и управление на националните ресурси и средства за отбрана на страната извън ресурсите и средствата по стратегическите планове и планове за операции на въоръжените сили, посредством съвместни действия със съюзниците от НАТО, с държавите - членки на Европейския съюз, и с международни организации за създаване на стабилна среда на сигурност; прогнозиране на военните заплахи и планиране на отбраната; подготовка и поддържане в необходимата бойна, оперативна и мобилизационна готовност, както и способност за развърщане на въоръжените сили на Република България; подготовка на инфраструктурата на страната за отбрана; водене на наблюдение и разузнаване; логистично осигуряване и поддръжка на въоръжените сили; охрана на държавната граница; подготовка на населението и икономиката за действие при заплахи от военен характер и/или във военно време; поддържане и използване на въоръжените сили при бедствия; участие в овладяването и/или преодоляването на последиците от бедствия; изграждане и поддържане на Интегрирана комуникационно-информационна система за управление на страната и въоръжените сили при извънредно положение, военно положение и/или положение на война; поддържане на сътрудничество със съюзни и други държави, международни правителствени и неправителствени организации; военно-патриотично обучение и възпитание на населението на страната; провеждане на отбранително-мобилизационна подготовка.

Военните съдилища са единствените съдилища, които имат правомощия да заседават в мирно и военно време, да разглеждат дела за престъпления, извършени във военно време или в бойна обстановка, или при участие в мисия или операция извън страната.

ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯТ СЪД И ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА В АСПЕКТА НА ЧЛ. 6 ОТ ЕКЗПЧОС ЗА НЕЗАВИСИМОСТ НА СЪДА

Въпросът за независимостта на военните съдилища в Република България е поставен директно с *решение на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) по делото „Мустафа срещу България“ (жалба № 1230/17, окончателно решение от 28.02.2020 г.)*, което приема, че е налице нарушение на чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС, като са установени обосновани съмнения на гражданин относно независимостта и безпристрастността на военните съдилища, които са разгледали наказателно дело, по което е бил подсъдим. В изпълнение на решението на ЕСПЧ по делото *Мустафа срещу България* и с оглед наложената след него практика на ВКС, разглеждането и решаването на дела във военните съдилища, в хипотезата на чл. 396, ал. 2 от НПК, когато при извършване на деянието, наред с военнослужещ, е участвало и гражданско лице, се допуска само ако с престъплението се засягат пряко военния ред или

дисциплина; военно имущество или интересите на отбраната, или националната сигурност.

Въпреки опитите за игнориране на решението, съпротива и нежелание да се признае, осмисли и предложи адекватно и законосъобразно решение на проблема, в преобладаващата част на съдийската общност от военните съдилища е оформено становището, че *решението на ЕСПЧ по делото Мустафа срещу България* е задължително за съда и следва да се прилага. Считам, обаче, че с приложението му само по отношение на делата за престъпления в хипотезата на чл. 396, ал. 2 от НПК, когато при извършване на деянието, наред с военнослужещ, е участвало и гражданско лице, не изчерпва същностното констатираните дефицити в статуса на военните съдилища, с оглед изискванията на чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС.

За преодоляване на проблема, със Заповед № ЛС-13-129/27.09.2023 г. на министъра на правосъдието е създадена работна група със задача да предложи законодателни изменения с оглед изпълнението на решението на ЕСПЧ по делото *Мустафа срещу България*. С решение на Общото събрание на съдиите (ОСС) от СВС бях определена за представител в работната група. В изпълнение на поставените задачи, съм депозирала за разглеждане от работната група предложения за законодателни изменения в НПК, ЗСВ и ЗОВСРБ, които са обсъдени и приети с решения на ОСС от съда от 18.06.2024 г. и 07.10.2024 г. До настоящия момент разрешение на проблема няма. През 2025 г. работната група не е заседавала.

Позицията, застъпвана от мен и подкрепена категорично от ОСС на СВС, както и от повечето военни съдии е, че **проблемът може да бъде преодолян, без това да се отрази негативно на същностната специализация и предназначение на военните съдилища, със законодателни промени в насока девоенизация на военните съдии и уеднаквяване на статуса им на съдии от общите съдилища.** Изразеното становище е продължение на идеите, залегнали в становища и предложения на военните съдии години назад, подкрепени и от Общото събрание на съдиите от Софийския военен съд, за преосмисляне на статуса на военните съдии като военнослужещи, чрез девоенизирането им, и приравняването му с този на съдиите от общите съдилища, както и преуреждане на института на съдебните заседатели във военните съдилища, в аспекта на статуса на лицата, с оглед пълното изпълнение на стандартите по чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС за независимост на съда и с оглед възможността за разширяване на компетентността и оползотворяване на капацитета на тези конституционно уредени органи на съдебна власт. Това становище е излагано категорично и на работна група за изготвяне на анализ на степента на натовареност на военните съдилища, който да съдържа конкретно предложение с оглед оптимизирането на броя и структурата на военните съдилища, сформирана съгласно решение по т. 37 от Протокол № 23 от 16.07.2019 г. на СК на ВСС, с което е прието „принципно съгласие за закриване на военни съдилища“. Това становище

на Общото събрание на съдиите от СВС от 14 май 2020 г. е изпратено с писмо изх. № 473/26.05.2020 г. по електронен път на ВСС. Позицията на съдиите от Софийския военен съд е публикувана и на официалния сайт на съда още през 2020 г. и е последователна. Съдържа се и в отчетните доклади за дейността на СВС още през 2019 г. и през 2020 г., обсъдени и приети на общи събрания на съдиите по реда на чл. 85, ал. 3, т. 4, вр. чл. 98, ал. 2 от ЗСВ, и публикувани в съответствие с чл. 86, ал. 1, т. 19, вр. чл. 99 от ЗСВ на интернет-страницата на съда. Позиция за необходимост от промяна на статуса на военните съдии е изразил и ВСС, подкрепяйки, с решение по т. 21 от Протокол 19 от дистанционно заседание чрез видеоконферентна връзка на СК на ВСС, проведено на 16.06.2020 г., предложения за изменение на ЗСВ и ЗОВСРБ.

Промяната в статуса на военните съдии и тяхната девоенизация, чрез законодателни изменения в НПК, ЗСВ и ЗОВСРБ, би допринесло за разрешаване на проблемите, поставени от една страна с решението на ЕСПЧ по делото *Мустафа срещу България*, в аспекта на пълно покриване на стандартите за независимост на съда по чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС, така и тези, свързани с преодоляването на ниската натовареност и пълното оползотворяване на капацитета на военните съдилища и Военно-апелативния съд.

С решение на ЕСПЧ по делото *Мустафа срещу България* е прието, че е налице нарушение на чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС, като са установени обосновани съмнения на гражданин относно независимостта и безпристрастността на военните съдилища, които са разгледали наказателно дело, по което е бил подсъдим. В п. 3 от мотивите на решението – приложение на принципите, установяващи наличието на независим и безпристрастен съд, ЕСПЧ е констатирал отклонения от международноустановените стандарти в две основни насоки – съмнения в независимостта и безпристрастността на военните съдилища както с оглед статуса на военните съдии, така и с оглед статуса на съдебните заседатели - военнослужещи, и обстоятелството, че гражданско лице е било подсъдно на военен съд, въпреки, че престъплението, за което е осъдено, макар да е извършено в съучастие с военнослужещ, не засяга интересите на отбраната, националната сигурност или военно имущество.

Въз основа на анализ на основните нормативни характеристики на статуса на военните съдии, се очертава изводът, че военните съдии в достатъчна степен могат да се смятат за независими от изпълнителната власт и страните, в светлината на два от общоприетите критерии за независимост на съда, изведени в решението на ЕСПЧ по делото *Campell and Fell* срещу Обединеното кралство (А 80 (1984); 7 EHRR 165) – *начина на назначаването и продължителността на мандата им*.

За да отговаря в пълна степен на стандартите за независим и безпристрастен съд, залегнали в чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС и обобщени в цитираното по-горе решение на ЕСПЧ по делото *Campell and Fell* срещу Обединеното кралство, и за да се покрият в пълна степен останалите два

критерия - „наличието на гаранции срещу външен натиск“ и „дали органът изглежда независим“, които и в решението на ЕСПЧ по делото *Мустафа срещу България* са поставени под съмнение, в статуса на военните съдии следва да се извърши промяна относно приемането им на военна служба и присвояването на офицерско звание по чл. 262 от ЗОВСРБ, вр. чл. 161, ал. 5 от ЗСВ.

Военната служба е дефинирана легално в чл. 133, ал. 1 от ЗОВСРБ и тя е „... държавна служба с особено предназначение за подготовка и осъществяване на въоръжена защита на страната. Гражданите, приети на военна служба, са военнослужещи.“.

Военната служба във военните съдилища *в мирно време* е такава по силата на чл. 133, ал. 2, предложение 4-то от ЗОВСРБ (в други държавни органи и ведомства), вр. чл. 161, ал. 5 от ЗСВ, вр. чл. 262 от ЗОВСРБ. Във *военно време (в положение на война или във военно положение)* тя не променя характера си, тъй като, по чл. 116 от ЗОВСРБ, военновременната служба започва от часа и деня на обявяването на война или военно положение за военнослужещите и служителите от структурите по чл. 50, ал. 2 от ЗОВСРБ, **каквато структура не са военните съдилища**, съгласно *Решение на Народното събрание № 128 от 2024 г.* за определяне на военни формирования и структури за допълване на въоръжените сили във военно време и за определяне числеността на запаса на въоръжените сили (обн. ДВ, бр. 35 от 2024 г.) и ПМС № 416 от 2022 г. за определяне на структури от другите сили от системата за защита на националната сигурност на Република България и тяхната численост за включване във въоръжените сили във военно време (Обн. ДВ бр. 99 от 2022 г.).

Същността на статуса на съда и в частност на конституционно регламентираният военни съдилища, и „съдията“ и неговата конституционна функция, по силата на чл. 119, ал. 1 от КРБ, **да осъществява правораздаване**, изначално противоречи на същността на военната служба, която има съвсем друго предназначение и то **е за подготовка и осъществяване на въоръжена защита на страната**.

Разликата в същността на предназначението между военните съдилища и останалите военизирани формирования се подчертава и в Становище на министъра на отбраната с изх. № 04-08-30/04.06.2024 г. относно възможните законодателни изменения за изпълнение на решението на ЕСПЧ *Мустафа срещу България*, ангажирано пред Министерство на правосъдието във връзка с дейността на работната група по Заповед № ЛС-13-129/27.09.2023 г. на министъра на правосъдието.

Изхождайки от законодателната база и международните актове, по които Република България е страна, **не са налице никакви изисквания на нормативно ниво, обосноваващи необходимостта съдиите във военните съдилища да са на военна служба и да притежават офицерско звание**. Този извод се извлича и от Становището на министъра на отбраната с изх. № 04-08-30/04.06.2024 г. относно възможните

законодателни изменения за изпълнение на решението на ЕСПЧ *Мустафа срещу България*.

Изтъкваният в подкрепа на настоящия статус довод, че военните съдилища и прокуратури следва да се комплектоват с лица, притежаващи войнско възпитание и опит от военна служба, не почива на нормативно изискване. Нито в Конституцията и в устройствения за съдебната власт ЗСВ, нито в устройствения за отбрана закон – ЗОВСРБ съществуват такива допълнителни условия за назначаване на магистрати във военните магистратури. И ако за органите на досъдебното производство такова изискване би могло да е целесъобразно, с оглед обстоятелството, че същите са част от въоръжените сили във военно време или в бойна обстановка, то за съдиите от военните съдилища е необосновано. Съдиите следва да се ръководят в своята правораздавателна дейност само от закона и доказателствата. Единствено въз основа на пълно, всестранно и обективно изследване на обстоятелствата по делото, включително и относно мотивите, причините и условията за извършване на деянието, при стриктно спазване на принципите на наказателното производство за независимост; равенство на гражданите в наказателното производство; състезателност и равни права на страните, съдът е длъжен да вземе решенията си по вътрешно убеждение, основано на доказателствата по делото и на закона. Отпадането на военната служба и деволюцията на съдиите от военните съдилища по никакъв начин не може да се отрази на тяхната способност да вземат решенията си по вътрешно убеждение и не би повлияло върху обективността, всестранността и пълнотата на изследване на всички обстоятелства по делото или на възможността им правилно да приложат закона. В подкрепа на изложеното е и обстоятелството, което е и една от основните гаранции за точното и еднакво прилагане на закона от всички съдилища, включително и от военните, съгласно чл. 124 от КРБ, е върховният надзор, осъществяван от ВКС, който се реализира от цивилни съдии.

Ефективното изпълнение на правораздавателната дейност, която е присъща на военните съдилища, по никакъв начин не може да се обвърже с комплектоването на тези органи на съдебна власт с лица, притежаващи войнско възпитание и опит.

Вменяване на задължението и готовност да действат с войските в особени и екстремални условия е неприложимо за военните съдилища единствено на основание, че съдиите са и на военна служба и имат офицерски звания. Макар по силата на § 1, т. 1в от ДР на ЗОВСРБ военните съдилища да са органи от силите от системата за национална сигурност, ***те не са включени в състава на въоръжените сили нито във мирно*** (арг. от чл. 50, ал. 1 от ЗОВСРБ), ***нито във военно време*** (Решение на Народното събрание № 128 от 2024 г. и ПМС № 416 от 2022 г. за определяне на структури от другите сили от системата за защита на националната сигурност на Република България и тяхната численост за включване във въоръжените сили във военно време, обн. ДВ бр. 99 от 2022

г., във вр. с чл. 50, ал. 2 от ЗОВСРБ), което се споделя и от министъра на отбраната. Независимо дали са военизирани или не, съдиите от военните съдилища биха могли да правораздават по дислокация на войските както в мирно време, така и в особени и екстремални условия, съобразно общите разпоредби на наказателния процес, тъй като чл. 262 от НПК предоставя възможност на съда, когато е необходимо, да провежда съдебното заседание или отделни съдебни действия и извън помещението на съда, а чл. 261 от НПК задължава съда да осигури възпитателно въздействие на съдебното заседание.

По този начин би се преодоляло изцяло и съмнението, изразено в анализа по делото *Мустафа срещу България*, че „военните съдии са в структурата на военнослужещите“ (§ 42 и § 43 от решението).

Биха отпаднали изцяло съмненията, съдържащи се в § 16, досежно обстоятелството, че военните съдии заседават във военни униформи, както и по-същественото, изложено в § 42 и § 43 от решението на ЕСПЧ *Мустафа срещу България* относно това, че в статуса на военните съдилища е наличен елемент, който води до предположението, че те не са в достатъчна степен независими и безпристрастни, тъй като са подчинени на военната дисциплина.

Видно от закона, този довод на ЕСПЧ се явява основателен.

В чл. 307, ал. 5, т. 2 от ЗСВ е предвидена възможност на военните магистрати (в т. ч. и на съдиите) да бъде търсена и налагана дисциплинарна отговорност за нарушения, предвидени в специалните закони и устави – ЗОВСРБ и съответните устави на въоръжените сили. И макар търсенето и налагането на дисциплинарна отговорност да се осъществяват по ред, уреден в ЗСВ, нарушенията на военната дисциплина, към които препраща чл. 307, ал. 5, т. 2 от ЗСВ, са изброени в чл. 242 от ЗОВСРБ. В значителната си част тези дисциплинарни нарушения засягат правилата на подчинеността, военната вежливост и отдаването на чест, неспазване на правилата на Етичния кодекс на военнослужещите и пр. и биха могли да поставят под съмнение независимостта на военните съдии, с оглед йерархическа обвързаност, което е неприемливо от гледна точка на стандартите за независим и безпристрастен съд. Наред с това, предвидената дисциплинарна отговорност за нарушения, надхвърлящи обема на дисциплинарната отговорност на магистратите от общите съдилища, очертава съществена разлика в статуса на съдиите от военните съдилища.

Изхождайки от статуса им на военнослужещи, за военните съдии съществува и възможността да им бъде търсена наказателна отговорност за извършени престъпления по Глава тринадесета от *Обособената част на НК*, на основание чл. 371, б. „а“ от НК, каквато възможност не е налице по отношение на гражданските съдии. Родовият обект на престъпленията по Гл. XIII от НК са обществените отношения, охраняващи правилното и нормално функциониране на органите и лицата, чиято основна функция е подготовка и осъществяване на въоръжена

защита на страната. Подродовите обекти на защита на уредените в Гл. XIII от НК „Военни престъпления“ са обществените отношения, бранещи от посегателство йерархичната зависимост, военната дисциплина и войсковата служба, поради което са дефинирани като престъпленията против подчинеността и военната чест; отклоненията от военна служба; престъпленията против караулната, постовата, патрулната, вътрешната и граничната служба и пр. Всички тези отношения са несъвместими със статуса и конституционната функция на съдията. **Възможността за търсене на наказателна отговорност за извършени престъпления, произтичащи преди всичко от отношенията на йерархична зависимост, надхвърля обема на възможност за търсене на наказателна отговорност на магистратите от общите съдилища и очертава съществена разлика в статуса на съдиите от военните съдилища, която дискредитира тяхната независимост.**

Макар на конституционно ниво **военните съдилища са в структурата на съдебната власт на Република България – положение, което е детайлизирано в устройствения закон на съдебната власт, който е ЗСВ, в статуса на военните съдии, на законово ниво, се съдържат и други елементи, които биха могли да обосноват основателността на съмнението за фактическа принадлежност към йерархична структура от армейски тип,** които с предлаганата промяна биха отпаднали.

Разликите между статуса на военните съдии и тези от общите съдилища произтича от нормата на чл. 161, ал. 5 от ЗСВ, според която назначеният като военен съдия се приема на военна служба и му се присвоява офицерско звание. Редът за приемане на военна служба и присвояване на офицерско звание е регламентиран в ЗОВСРБ, като от приложното поле на ЗОВСРБ изрично е изключено единствено изискването на чл. 141, ал. 1, т. 2 от ЗОВСРБ, предпоставящо възрастово ограничение от 40 години на лицата, приемани на военна служба. Кореспондиращият на чл. 161, ал. 5 от ЗСВ е чл. 262 от ЗОВСРБ, според който след назначаването на длъжност на военен съдия, той се приема на военна служба и му се присвоява офицерско звание. И макар приемането на военна служба и присвояването на офицерско звание да не е обвързано със санкция на министъра на отбраната или упълномощено от него лице, както е за останалите военнослужещи, *в акта на приемане на военна служба се съдържат елементи, които биха могли да поставят под съмнение независимостта на магистрата.* Тези елементи произтичат от процедурата по приемането на военна служба – според чл. 152, ал. 2 от ЗОВСРБ изпълнението на военна служба започва с полагането на военна клетва и встъпването в длъжност. За военните съдии встъпването в длъжност се осъществява по реда на ЗСВ, както за съдиите от общите съдилища (чл. 161 от ЗСВ), в частта обаче за полагането на военна клетва, този ред е регламентиран в чл. 149 от ЗОВСРБ, приложим съгласно чл. 262, ал. 8 от ЗОВСРБ. Съдържанието на военната клетва, полагането на

която е задължителна част, за да бъде изпълнен фактическият състав по започване на изпълнението на военната служба, е законодателно формулирано в чл. 149, ал. 2 от ЗОВСРБ. Видно от нормата, военнослужещият следва да поеме задължението да спазва „уставите на въоръжените сили“ и да изпълнява „...безпрекословно заповедите на своите командири и началници ...“. Задължения, които са в противовес не само със същността на съдийската дейност, със стандартите за независимост и безпристрастност и принципа на вземане на решения по вътрешно убеждение, но са и в явна колизия с клетвата по чл. 155 от ЗСВ, която всеки съдия полага при първоначалното си встъпване в длъжност.

В актуалната законодателна уредба досежно статуса на военните съдии се съдържат и други елементи, които биха могли да обосноват не само основателността на съмнението за фактическа принадлежност към йерархична структура от армейски тип, но и биха могли да компрометират независимостта на съда от външни влияния.

Тези съмнения са заложили законодателно, при уреждане на *процедурата по назначаването и освобождаването от длъжност и от военна служба на военнослужещите от военните съдилища, които са висш команден състав, както и удостоверяването им с висши военни звания, повишаването и понижаването им във военно звание.*

Длъжността „административен ръководител-председател на Военно-апелативния съд“ е именно такава длъжност – висш команден състав, видно от Решение № 323 на Министерския съвет от 09.05.2024 г. и Указ № 141 от 09.05.2024 г. на Президента на РБ за утвърждаване на длъжности във военните съдилища, изискващи висши офицерски звания.

Според чл. 262, ал. 5 от ЗОВСРБ *„Назначаването и освобождаването от длъжност и от военна служба на военнослужещите от военните съдилища и военните прокуратури, които са висш команден състав, както и удостоверяването им с висши военни звания, повишаването и понижаването им във военно звание се извършват с указ на президента на републиката по предложение на Министерския съвет. Указът се приподписва от министър-председателя. Изпълнението на указа се възлага на административния ръководител на съответния съд или прокуратура.“* Назначаването и освобождаването на висшия команден състав от военните съдилища е прерогатив на президента на Републиката, в съответствие с правомощията му по чл. 102, ал. 1, вр. чл. 100, ал. 2, вр. чл. 98, т. 7 от КРБ и чл. 19, т. 4 от ЗОВСРБ. Правомощия по отношение на независимата съдебна власт президентът има и при назначаването и освобождаването на председателя на ВКС, председателя на ВАС и главния прокурор, както и предсрочно освобождаване на член по право на ВСС (съответно в процедурите по чл. 173, чл. 175 и чл. 320, ал. 4, т. 3 от ЗСВ). Същественото в случая е, че с оглед прогласените конституционни принципи на разделение на властите (чл. 8 от КРБ) и независимост на съдебната власт (чл. 117, ал. 2 от КРБ),

правомоцията на президента по отношение на органите на съдебна власт се реализират въз основа на съответните предложения от висшия кадрови орган на съдебната власт – ВСС (вж. чл. 30, ал. 2, т. 6 и чл. 320, ал. 4, т. 3 от ЗСВ). Не така са уредени процедурите по назначаването и освобождаването от длъжност и от военна служба на военнослужещите от военните съдилища и военните прокуратури, които са висш команден състав, както и удостояването им с висши военни звания, повишаването и понижаването им във военно звание. В устройствения за съдебната власт ЗСВ са разписани длъжностите в органите на съдебна власт, като **сред тях няма длъжност „висш команден състав“**. Висшият команден състав, според чл. 136, ал. 1 от ЗОВСРБ, са офицери, заемащи длъжности, за които се изискват висши офицерски звания, визирани в чл. 138, т. 6 от ЗОВСРБ. Процедурите по утвърждаване на длъжностите, за които се изискват висши офицерски звания и удостояването на офицери с такива звания, както и по освобождаването от длъжност изискват санкция на различни органи на изпълнителната власт, разписани в ЗОВСРБ. По чл. 22, ал. 2, т. 19 и чл. 136, ал. 2 от ЗОВСРБ правомощие на Министерския съвет е да направи предложение на президента както за определяне на длъжностите от висшия команден състав, така и за присвояване на висши офицерски звания. **В хипотезата на чл. 262, ал. 5 от ЗОВСРБ е налице инициатива на орган, извън съдебната власт, а именно от изпълнителната власт – Министерски съвет, който осъществява вътрешната и външна политика на страната (чл. 105, ал. 1 от КРБ).** Министерският съвет следва да бъде сезиран от друг орган на изпълнителната власт – министъра на отбраната, който е длъжен, на основание чл. 33, ал. 3, т. 5 от ЗОВСРБ, да внесе предложението в Съвета по отбрана към министъра на отбраната. Съветът по отбрана, чиито състав е определен в чл. 33, ал. 1 от ЗОВСРБ, е съвещателен орган, с членове - различни представители на изпълнителната власт, включително и изявени политически лица, като началника на политическия кабинет. Този орган включва в себе си и висш команден състав от ръководни структури на въоръжените сили, чиито състав би могъл да попадне в юрисдикцията на военните съдилища.

Изложеното води до извод, че законодателната уредба по назначаване и освобождаване на висш команден състав във военните съдилища (административен ръководител-председател на Военно-апелативния съд) свидетелства за нормативно разписана възможност за трайно и систематично влияние на изпълнителната власт, а и на категории подсъдни на военен съд лица, върху дейността на военните съдилища, което е неприемливо както от конституционна гледна точка, така и с оглед международните стандарти за независимост и безпристрастност на съда по чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС и наличие на достатъчно гаранции срещу външен натиск, невъзможност на влияния и въздействия от изпълнителната власт и от евентуални страни по делата.

С предлаганата девоенизация на военните съдии (в т. ч. и военно-апелативните съдии) изцяло се изпълва и изискването на принципи 1, 2 и особено на принцип 13 от проект на Принципи за правораздаване от страна на военните съдилища, според доклад от специалния докладчик на Подкомисията на ООН за насърчаване и защита на правата на човека (Доклад E8.CN.4/2006/58), а именно Право на компетентен, независим и безпристрастен съд – *„организацията и функционирането на военните съдилища трябва да гарантират изцяло правото на всеки човек на компетентен, независим и безпристрастен съд по време на всички етапи от производството, този на разследването и този на съдебния процес. ... Статусът на военните магистрати трябва да гарантира тяхната независимост и безпристрастност, особено във връзка с военната йерархия...“*.

Така статусът на съдиите изцяло би съответствал на изискванията за независимост, залегнали в Основните принципи на ООН за независимостта на съдебните органи (1985 г.), Препоръка № R (94) 12 на Комитета на министрите на държавите – членки относно независимостта, ефикасността и ролята на съдиите, приета от Комитета на министрите на 13.10.1994 г., Европейска харта на статута на съдиите (1998 г.), както и би изпълвал в необходимата степен изискванията на чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС.

В решението на ЕСПЧ по делото *Мустафа срещу България* се съдържа съмнение в независимостта и безпристрастността на военните съдилища, с оглед обстоятелството, че според настоящата правна уредба военните съдилища разглеждат дела за престъпления в извършването на които са участвали военнослужещи и граждански лица, в състав на съда със съдебни заседатели – военнослужещи и решението се взема при превес на гласовете на професионални военнослужещи, дори когато деянието не засяга военната дисциплина, военно имущество или други интереси на националната сигурност и отбраната.

За преодоляване на констатираното отклонение на изискванията на чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС намирам за удачно да бъде инициентирана промяна в НПК, според която, в Част пета, в Глава тридесет и първа „Особени правила за разглеждане на дела, подсъдни на военните съдилища“ да се създаде разпоредба, която се предвижда възможността в състава на съда, разглеждащ делото като първа инстанция, в определени хипотези, да участват съдебни заседатели – граждански лица. Създаването на такава една разпоредба би запазила възможността, в случаите, при които делото следва да се разгледа с участието на съдебни заседатели, по дела за престъпления, извършени от лица по чл. 396, ал. 1, т. 1-6 от НПК при или по повод изпълнение на службата им, както и по дела за престъпления, извършени от лица по чл. 396, ал. 1, т. 1-6 от НПК при или по повод изпълнение службата им, в осъществяването на които са участвали и граждански лица, в състава на съда да участват съдебни заседатели, които са на военна служба .

В тези случаи за разглеждането на делото от военен съд и по отношение на гражданските лица, участвали в осъществяването на престъплението са налице наложителни причини, тъй като деянията, бидейки извършени при или по повод изпълнение на службата на военно или приравнено на него лице, макар и под някаква форма на задружна престъпна дейност с гражданско лице, винаги засягат обществените отношения, свързани с охрана на интересите на отбраната, сферата на националната сигурност, или засягат собствеността на армията или други интереси от национален и военен характер.

Досежно делата за престъпления, които са извършени от лицата по чл. 396, ал. 1, т. 1-4 от НПК, които не са при или по повод изпълнение на службата на военно или приравнено на него лице, извършени самостоятелно, или под форма на задружна престъпна дейност с граждански лица (по чл. 396, ал. 2 от НПК), делата следва да се разглеждат в състав на съда със съдебни заседатели – граждански лица.

В тези случаи за разглеждането на делото от военен съд, в състав на съда от съдия/респ. съдии и съдебни заседатели – граждански лица, и по отношение на гражданските лица, участвали в осъществяването на престъплението са налице наложителни причини, тъй като деянията, макар и директно да не засягат сферата на националната сигурност, собствеността на армията или други интереси от национален и военен характер, оказват съществено влияние върху обществените отношения, свързани с интересите на отбраната, сигурността и националната сигурност на страната. В тези случаи самото поведение на военнослужещите или на приравнените на тях лица съставлява или нарушение на общовойсковите задължения; или нарушение на военната дисциплина от характера на визираните в чл. 242, т. 9 от ЗОВСРБ (неспазване на правилата на Етичния кодекс за поведение на военнослужещите); или, изначално, на законодателно равнище, е прогласено за несъвместимо със служебното качество на лицето или за основание за неговото освобождаване от военна служба по дисциплинарен ред, което, от своя страна, рефлектира пряко върху интересите във военната сфера и националната сигурност.

В тези случаи съставът на съда, разгледал делото, изцяло би съответствал на международните стандарти за независим и безпристрастен съд, тъй като по отношение на съдиите от военните съдилища не би имало никакво съмнение в тяхната независимост и безпристрастност, а по отношение на съдебните заседатели – граждански лица, за които ще се прилагат същите стандарти, идентични с тези, прилагани по отношение на съдебните заседатели в общите съдилища, не би имало основания независимостта и безпристрастността да се подлага под съмнение.

Налице е и конкретно, „изключително“ (§ 102 от решението) основание, обосноваващо подсъдността на военните съдилища, спрямо цивилни лица и то е ограничено до случаите, в които цивилното лице е

участвало в извършване на престъпление с военнослужещ. Налице е и законоопределеност по достатъчно категоричен начин, съответстващ на стандарта *„Тези изключителни случаи да бъдат изрично определени със закон“* (§ 103 от решението), както и предвидимост по отношение на гражданското лице, което участва в извършването на престъпление под някаква форма на задружна престъпна дейност с военнослужещ, и знае, че в този случай делото му ще бъде разгледано и решено от военен съд.

Считам, че не е необходимо в НПК да бъдат посочени *in concreto* случаите, при които гражданското лице би било подсъдно на военен съд, тъй като това е сторено достатъчно ясно в чл. 396 от НПК, като законодателят е приложил **субективния (персонален) критерий** за специализация на военните съдилища, който критерий, както отбелязва КС в Решение № 10 от 15.11.2011 г. по к. д. № 6 от 2011 г., *„е използван при определяне подсъдността на военните съдилища и на Софийския градски съд, който разглежда като първа инстанция и делата за престъпления от общ характер, извършени от лица с имунитет или от членове на Министерския съвет съгласно неоспорения чл. 35, ал. 3 НПК“*. В редица свои решения КС е постановявал, че изборът на подход при специализация на съдилищата е въпрос на законодателя.

В Решение № 10 от 15.11.2011 г. по к. д. № 6 от 2011 г., КС е посочил, че *„Видовете подсъдност имат голямо значение за правилното функциониране на правосъдието, защото определят кой от различните по степен и територия съдилища е компетентен да разгледа дадено дело като първа инстанция. Подсъдните на конкретния съд наказателни дела се определят от кръга на неговата компетентност. Така чл. 35, ал. 1, 2 и 3 НПК очертават подсъдността на общите съдилища, които разглеждат наказателни дела; чл. 396 НПК определя подсъдността на военните съдилища ... За военните съдилища е допустимо, при наличието на множество престъпления, извършени от подсъдимия, делото да се разгледа от тези съдилища, без да се наруши или да се разшири компетентността им, защото критерият за определяне на подсъдността на военните съдилища е престъпленията да са извършени от военнослужещи, ...“*.

С така предложените промени, считам че биха се удовлетворили в пълнота критериите за независим и безпристрастен съд, съобразно стандартите на чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС (залегнали и в решението по делото на ЕСПЧ *Мустафа срещу България*), както същевременно се държи за пълноценното оползотворяване на капацитета на военните съдилища, а именно:

- девоенизацията на съдиите от военните съдилища и Военно-апелативния съд би отговорила в пълна степен на изискванията на чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС за независимост на съда, с оглед *„начина на назначаването им, продължителността на мандата им, наличието на гаранции срещу външен натиск и по отношение на въпроса дали органът изглежда*

независим“ (решение Campell and Fell срещу Обединеното кралство А 80 (1984); 7 EHRR 165);

- девоенизацията на съдиите от военните съдилища и Военно-апелативния съд не би рефлектирало негативно върху ефективността на правораздавателната дейност, както и върху боеготовността на армията и поддържането на военната дисциплина;

- с възможността във военните съдилища да се сформират съдебни състави както със съдебни заседатели – военнослужещи, така и със съдебни заседатели – граждански лица, в зависимост от предмета на делото, биха се удовлетворили в пълна степен критериите за независим и безпристрастен съд, залегнали в решението по делото на ЕСПЧ *Мустафа срещу България*, както същевременно се държи за пълноценното оползотворяване на капацитета на военните съдилища, с оглед принципа на целесъобразност при определяне на подсъдността на делата, въздигнат от КС на РБ;

- биха довели до кардинално решение на проблемите, поставени директно в решението на ЕСПЧ по делото *Мустафа срещу България*, и биха предотвратили бъдещи осъждания на страната по казуси, свързани с правораздаването по дела за престъпления, извършени от военнослужещи, не са при или по повод изпълнение на службата или функцията им и не са насочени срещу обществените отношения, регулиращи отбранителната способност или националната сигурност.

Напълно осъзнавам, че предлаганата същностна реформа във военното правораздаване среща яростен отпор от отделни представители на органи на съдебната власт, без да се излагат аргументи, оборващи законосъобразността и целесъобразността ѝ. Няма да изпадам в полемика с критиците и апологетите на военно-йерархичния статус на военните съдии, ще си позволя само да споделя следното:

При изпълнение на своята правораздавателна дейност, в съдебни заседания, съгласно чл. 134, ал. 2 от ЗСВ, военните съдии, прокурори и следователи **работят във военна униформа**. Редът за носене на униформеното облекло от военните магистрати е ясно определен в чл. 134, ал. 2 от ЗСВ и чл. 174, ал. 2 вр. чл. 262, ал. 6 ЗОВСРБ и § 14 ПЗРЗСВ, и Устава за войскова служба на въоръжените сили на Република България.

С приемането на новия ЗОВСРБ (Обн. ДВ, бр. 35 от 12.05.2009 г., в сила от 12.05.2009 г.) е въведена разпоредбата на чл. 262, ал. 6, според която униформата и отличителните знаци на военнослужещите от военните съдилища и военните прокуратури се утвърждават от ВСС по предложение на председателя на ВКС и на главния прокурор на Република България, съгласувано с министъра на отбраната.

След отмяната на Заповед № ОХ-130/20.02.2001 г. на министъра на отбраната, издадена въз основа на чл. 95, ал.1 от ЗОВС (Отм. ДВ, бр. 35/12.05.2009 г., в сила от 12.05.2009 г.), в която е бил указан видът на униформеното облекло на военните съдии, военните прокурори и

военните следователи (изрично отменена със Заповед № 1031/14.10.2017 г. на министъра на отбраната), до настоящия момент ВСС, който следва да утвърди униформите на военните магистрати и в частност на военните съдии, не е предприел адекватни мерки за изпълнение на правомощията си по чл. 262, ал. 6 от ЗОВСРБ.

За проблема ВСС е бил сезиран през 2019 г. от тогава действащите председател на Военно-апелативния съд и административния ръководител на Военно-апелативна прокуратура, като им е изпратен и проект на представително униформено облекло и отличителни знаци, изработен от Института по отбрана „Професор Цветан Лазаров“ – МО по молба на председателя на Софийския военен съд, съгласуван с общите събрания на Военно-апелативния съд и военните съдилища, както и с военните прокурори и следователи в страната. Въз основа на това съвместно сезиране, с решение по т. 19 от Протокол № 6/14.03.2019 г. на Пленума на ВСС, проектът е изпратен за становище отново до военните съдилища и прокуратури, като от този момент няма информация за движение по инициативата.

Изложеното дава основание да се приеме, че от 12.05.2009 г. военните съдии заседават с униформено облекло, което не е утвърдено по законоопределения ред, и ВСС 16 години не е упражнил правомощията си по чл. 262, ал. 6 от ЗОВСРБ, което се отразява негативно върху авторитета и възпитателната роля на съда както сред подсъдните на военните съдилища, така и сред останалите участници в наказателните производства.

АКТУАЛНА СТРУКТУРА НА ВОЕННО-ПРАВОНАДВАТЕЛНИТЕ ОРГАНИ

Общата уредба на Военно-апелативния съд е регламентирана в чл. 101 – чл. 107 от ЗСВ, като според чл. 101, ал. 2 от ЗСВ **военно-апелативният съд е един и разглежда дела, образувани по жалби и протести срещу актове на военните съдилища от цялата страна.**

Компетентността на Военно-апелативния съд е уредена в НПК, като, според чл. 397 и чл. 398 от НПК, разглежда като въззивна инстанция дела, решени от военните съдилища и решава спорове за подсъдност между първоинстанционните военни съдилища.

Актуалната структура на първоинстанционните военни съдилища е определена с решение на **Висшия съдебен съвет по т. 19 от Протокол № 6 от 06.02.2014 г.** Според това решение, считано от 01.04.2014 г., военните съдилища са три:

- **Софийски военен съд** – със съдебен район териториите на Софийска, Благоевградска, Кюстендилска, Пернишка, Видинска, Монтанска, Врачанска, Плевенска, Ловешка, Габровска, Великотърновска административни области и област София – град;

- **Военен съд – Сливен** – със съдебен район териториите на Сливенска, Ямболска, Бургаска, Варненска, Шуменска, Търговищка,

Русенска, Разградска, Добричка и Силистренска административни области;

- **Военен съд – Пловдив** – със съдебен район териториите на Пловдивска, Пазарджишка, Смолянска, Кърджалийска, Хасковска и Старозагорска административни области.

НАТОВАРЕНОСТ И ПОДСЪДНОСТ НА ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯ СЪД И ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА

Приеманите през периодите анализи на дейността на Военно-апелативния съд и на военните съдилища са изготвени единствено на количествени показатели, без да е извършен действителен анализ на вида орган на съдебна власт, компетентност, действителна оценка на натовареността, с оглед всички относими към нея фактори и пр. В традиционните годишни анализи на натовареността на съдилищата, приети от СК на ВСС, акцентът се поставя единствено на количествена натовареност, без да се изследват останалите критерии, значими за оценка на ефективността на един орган на съдебна власт, и се извеждат категорични изводи, обосновани на количествена съпоставка между отделните правораздавателни органи, които изначално са несъпоставими поради обективни и законоопределени причини.

Въз основа на този подход, анализите за дейността на военните съдилища през годините, както и анализите за натовареността на съдилищата, съдържат в себе си константните изводи за ниска натовареност на военните съдилища и Военно-апелативния съд, съпоставена съответно с окръжните и районните съдилища, и общите апелативни съдилища; преобладаващ брой частни наказателни дела; ниска правна и фактическа сложност на разглежданите дела; липса на тенденция за увеличаване на броя дела.

Безспорно, съпоставена с натовареността на общите съдилища, изхождайки единствено от количествения показател, натовареността на военните съдилища е под средната за страната, а за Военно-апелативния съд тя е в пъти по-ниска от средната за апелативните съдилища.

Съдът не е орган, който да генерира натовареността си. Делата са толкова, колкото са внесени за разглеждане от военните прокуратури и военните разследващи органи (в хода на досъдебното производство) и съдиите не биха могли да бъдат укорявани за постъпленieto им. Същевременно, инициращите съдебните производства пред военните съдилища и подателите на въззивни жалби или протести пред Военно-апелативния съд, са ограничени от обективни обстоятелства.

При извършване на задълбочен анализ за натовареността на военните съдилища, функция на която е и натовареността на Военно-апелативния съд, следва да бъдат отчитани обективни фактори,

предопределени от спецификата на военните съдилища от една страна като специализирани органи на съдебна власт и от друга – органи от силите от системата за национална сигурност на Република България (§ 1, т. 1в от ДР на ЗОВС).

Обективно обстоятелство, решаващо за натовареността на военните съдилища, се явява тяхната законовоопределена подсъдност, определяща кръга на тяхната компетентност.

Подсъдните на военните съдилища лица са очертани в чл. 396 от НПК и те бяха дефинирани подобно при очертаване на общата характеристика на Военно-апелативния съд и военните съдилища, поради което не следва да ги изброявам отново.

За настоящата част на изложението е съществено, че най-значителен дял от подсъдните на военните съдилища заемат **военнослужещите.**

Статусът на военнослужещите – български граждани - е определен в ЗОВСРБ и подзаконовите актове по прилагането им.

Според чл. 133 от ЗОВСРБ военната служба е държавна служба с особено предназначение за подготовка и осъществяване на въоръжена защита на страната. Гражданите, приети на военна служба, са военнослужещи. В мирно време военната служба се изпълнява като професия в Министерството на отбраната, в Българската армия, в структурите на пряко подчинение на министъра на отбраната, както и в други държавни органи и ведомства при условия и по ред, определени със ЗОВСРБ, с правилника за прилагането на ЗОВСРБ, с уставите на въоръжените сили и със сключения договор. Правоотношението по изпълнение на военната служба възниква въз основа на договор за военна служба, сключен с министъра на отбраната или с оправомощени от него длъжностни лица.

Военната служба се изпълнява на територията на страната и извън нея, в състава на български или многонационални формирования при участие в операции и мисии; в задграничните представителства на Република България; в международни организации или в други международни инициативи.

Военнослужещите са офицери, офицерски кандидати, сержанти (старшини), войници (матроси), както и курсанти, които са военнослужещи с особен статус. При приемането на военна служба на военнослужещите се присвояват военни звания, определени в чл. 138 от ЗОВСРБ.

Следва да бъде отбелязано, че подсъдни на военните съдилища са **не само военнослужещите по ЗОВСРБ, а и военнослужещи от чуждестранни въоръжени сили, които са на територията на страната, при участието им в международни мисии, учения и пр.**

Статусът на преминаващите през или пребиваващи на територията на Република България съюзнически и/или чужди въоръжени сили се урежда със Закона за преминаването през и пребиваването на територията на Република България на съюзнически и на чужди въоръжени сили, освен

ако друго не е предвидено в ратифициран, обнародван и влязъл в сила за Република България международен договор. Според чл. 20 от този закон, съюзническите и чуждите въоръжени сили, преминаващи през или пребиваващи на територията на Република България, техният личен състав и зависимите лица спазват Конституцията и законодателството на Република България и установения от компетентните органи режим на преминаване през територията на страната или пребиваването на нея.

Норми относно наказателната юрисдикция се съдържат в Споразумението между страните по Северноатлантическия договор относно статута на техните въоръжени сили, ратифицирано от страната ни със Закона за ратифициране на Споразумението между страните по Северноатлантическия договор относно статута на техните въоръжени сили и на Протокола за статута на международните военни щаботе, създадени в съответствие със Северноатлантическия договор (Обн., ДВ, бр. 65 от 27.07.2004 г.); в Споразумението между страните - членки на НАТО, и страните партньори, участващи в "Партньорство за мир", относно статута на техните въоръжени сили, ратифицирано от страната ни със Закон за ратифициране на Споразумението между страните - членки на НАТО, и страните партньори, участващи в "Партньорство за мир", относно статута на техните въоръжени сили и на Допълнителния протокол към Споразумението между страните - членки на НАТО, и страните партньори, участващи в "Партньорство за мир", относно статута на техните въоръжени сили (Обн., ДВ, бр. 33 от 19.04.1996 г.); Споразумение за Многонационалните мирни сили в Югоизточна Европа, ратифицирано със закон (Обн. ДВ, бр. 47 от 21.05.1999 г.), издадено от Министерството на отбраната (обн., ДВ, бр. 99 от 16.11.1999 г., в сила от 27.11.1999 г., изм. и доп., бр. 44 от 10.06.2016 г., в сила от 10.09.2015 г.) и др.

При така очертания кръг подсъдни на военните съдилища, техният брой и разпределение трудно биха могли да бъдат константно определени.

Изложеното налага изводът, че определящите родовата подсъдност субекти на престъпленията са законодателно определени, дефинирани и структурно различни от тези, подсъдни на общите съдилища. Числеността им е ограничена и следва числеността на тези ведомства. В основната си част това са военнослужещи, за които има сравнително висок образователен ценз, изначални и законоопределени критерии за съвместимост, сред които е и липсата на осъждане за умишлено престъпление, независимо от реабилитацията, поради което субективните криминогенни фактори са незначителни.

Поради това натовареността на магистратите, респ. общата натовареност на военните съдилища, изчислена на количествен показател, не следва и не може да се съпоставя и изследва с общите съдилища (окръжни и/или районни) и съответно натовареността на Военно-апелативния съд не може и не следва да се съпоставя с натовареността на останалите пет апелативни съдилища.

При анализа на родовата подсъдност на военните съдилища следва да се отчете и регламентацията на типично военните престъпления, уредени в Глава XIII от Особената част от НК. Действащата наказателно-правна уредба относно престъпленията против подчинеността и военната чест; отклоненията от военна служба; престъпленията против караулната, постовата, патрулната, вътрешната и граничната служба и пр. не съответства в достатъчна степен на съвременните обществени отношения, свързани с отбраната и сигурността на страната, военната подчиненост и носенето на военната служба. За това свидетелства и обстоятелството, че последните години делата за военни престъпления по Глава XIII от Особената част на НК, с изключение на длъжностните престъпления, разглеждани от военните съдилища са малобройни. Уреждането на военната служба като професия, модернизацията на българската армия и въоръжените сили, членството на Република България в НАТО и др. предпоставят едни нови обществени отношения, които следва да бъдат охранявани от посегателства, в т.ч. и посредством актуализация на материалното наказателно право.

При анализ на натовареността на военните съдилища следва да се отчете и *ефектът на решението на ЕСПЧ по делото Мустафа срещу България* (анализирано по-горе). В изпълнение на решението и с оглед наложената след него практика на ВКС, разглеждането и решаването на дела във Военно-апелативния съд и военните съдилища, в хипотезата на чл. 396, ал. 2 от НПК, когато при извършване на деянието, наред с военнослужещ, е участвало и гражданско лице, се допуска само ако с престъплението се засягат пряко военния ред или дисциплина; военно имущество или интересите на отбраната, или националната сигурност. Това доведе до нов спад в натовареността на военните съдилища, респ. на Военно-апелативния съд.

Върху натовареността на военните съдилища, съответно и на Военно-апелативния съд, ще се отрази негативно и изменението в т. 6 на чл. 396, ал. 1 от НПК, извършено със законодателна промяна, обн. ДВ бр. 97 от 14.11.2025 г., според което от компетентността на военните съдилища отпаднаха делата за престъпления, извършени от служители на Държавна агенция „Разузнаване“. Аргументът за извършване на промяната е обстоятелството, че служителите от Държавна агенция „Разузнаване“ са цивилни (граждански) лица, поради което противоречи на международните стандарти да бъдат съдени от военнослужещи.

Ето защо считам, че предложените промени в статуса на военните съдилища не само биха удовлетворили в пълнота критериите за независим и безпристрастен съд, съобразно стандартите на чл. 6, § 1 от ЕКЗПЧОС, но биха довели до възможност за пълноценното оползотворяване на капацитета на военните съдилища, с оглед принципа на целесъобразност при определяне на подсъдността на делата, въздигнат от КС на РБ.

Те биха отворили дебатът за разширяване на компетентността на военните съдилища, като се следва водещият принцип при определяне на подсъдността на военните съдилища, като част от силите от системата на националната сигурност на Република България (§ 1, т. 1в от ДР на ЗОВСРБ), а именно - те да разглеждат дела за престъпления, извършени от лица, ангажирани с отбраната и националната сигурност на страната. За да бъде този принцип реализиран в пълна степен би било удачно в компетентността на военните съдилища да бъдат включени делата за престъпления, извършени от всички лица, служещи в силите от системата на националната сигурност. Би било удачно да се обмисли и възможността престъпления с обект лица, обекти или процеси, непосредствено свързани с националната сигурност и отбраната да бъдат включени в компетентността на военните съдилища. В тази насока е налице и необходимост, изразявана неведнъж от министъра на отбраната.

Предложената промяна в статуса на военните съдилища би рефлектирало положително и в контекста на регулирането на степента на натовареност на отделните органи на съдебната власт. В аспекта на преодоляване на дисбаланса на натовареността на съдилищата, следва да бъдат обмислени и предложени промени в подсъдността, които, посредством разширяването на компетентността на военните съдилища, биха довели до увеличаване на тяхната натовареност и пълноценното оползотворяване на професионалния капацитет на магистратите и съдебните служители, и съответно разтоварване на общите съдилища.

В редица свои решения КС на РБ е изложил становището, че въпросът за уреждането на съдилищата и разпределянето на подсъдността на делата е въпрос на законодателна целесъобразност и е от изключителната компетентност на Народното събрание (вж. Решение № 7 от 14.07.2022 г. по к. д. № 9 от 2022 г.; Решение № 10 от 1998 г. по к. д. № 8 от 1998 г.; Решение № 8 от 2005 г. по к. д. № 7 от 2005 г.; Решение № 10 от 2011 г. по к. д. № 6 от 2011 г.; Решение № 6 от 2018 г. по к. д. № 10 от 2017 г.). В Решение № 10 от 15.11.2011 г. по к. д. № 6 от 2011 г. КС изрично е постановил, че разпределянето на подсъдността на делата за различни престъпления е обща характеристика на съответната правна система и се признава в чл. 2 от Протокол № 7 към КЗПЧОС (ратифициран от България на 24.10.2000 г.), а в Решение № 6 от 2018 г. по к. д. № 10 от 2017 г. КС поддържа, че „*основанията за установяване на една или друга подсъдност на дадена категория наказателни дела са преди всичко от политическо, а след това от процесуално естество*“ – становище, което се поддържа изрично и с Решение № 7 от 14.07.2022 г. по к. д. № 9 от 2022 г.

СТРУКТУРНА ОБОСНОВАНОСТ НА ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯ СЪД И НА ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА

Както вече бе очертано, **Военно-апелативният съд е един и** разглежда дела, образувани по жалби и протести срещу актове на военните съдилища от цялата страна. Възприетото законодателно решение за обособяване на един самостоятелен Военно-апелативен съд и регламентация на дейността му произтичат от възможността за въззивно обжалване на актовете на военните съдилища, които, като специализирани такива, разглеждат и решават дела за престъпления от обхвата на подсъдността както на районните, така и на окръжните съдилища, извършени на територията на цялата страна. Съществуване на самостоятелен въззивен правораздавателен съд е не само законосъобразно, но и целесъобразно, предвид това, че прехвърляне на правомощията му посредством законодателни изменения на общите апелативни съдилища, би поставило в риск не само военното правораздаване, с оглед неговата специфика, но и би довело до затруднения във връзка с обстоятелствата, че общите апелативни съдилища биха били поставени в ситуация да се произнасят и по актове за престъпления, които по общите правила са подсъдни на районните съдилища, което противоречи на принципа на общия въззивен контрол; би довело до затруднения във връзка с определянето на подсъдността, тъй като териториалната компетентност на военните съдилища не е съответна на границите на общите апелативни райони, и не на последно място – би довело до увеличаване на общата им натовареност.

Към настоящия момент военните съдилища са **структурирани по начин, позволяващ балансирано обхващане** както на военнослужещите, така и на териториалната структура на Министерство на отбраната, въоръжените сили, Българската армия, структурите, подчинени на министъра на отбраната и Националната служба за охрана, при отчитане на тяхната дислокация; на съответните особености, с оглед йерархичната организация на органите и ведомствата; на начина им на функциониране; на ролята им и задачите им по охрана на сигурността на страната; на поетите ангажменти, произтичащи от Северноатлантическия договор и други международни договори в сферата на отбраната и колективната сигурност, по които Република България е страна и пр.

Най-голям брой подсъдни на военен съд лица са съсредоточени в **съдебния район на СВС, включващ 12 административни области**, където са дислоцирани големи военни формирования на Сухопътни войски, Военновъздушните сили и Съвместното командване на силите, обхващащи значителна част от боеспособната армия; разположени са два военни университета – Национален военен университет „Васил Левски“ в гр. Велико Търново и Висшето военновъздушно училище „Георги Бенковски“ в гр. Долна Митрополия; две военни академии – Военна

академия „Г. С. Раковски“ и Военномедицинска академия в гр. София; разположени са и ръководствата на съответните ведомства и служби на Министерство на отбраната, Българската армия, структурите, подчинени на министъра на отбраната и Националната служба за охрана. В съдебния район на СВС са съсредоточени в най-голяма степен движимото и недвижимото имущество, и материалните средства и активи на Министерство на отбраната, Българската армия, структурите, подчинени на министъра на отбраната и Националната служба за охрана, които най-често са обект на посегателства от подсъдните на военен съд лица. Извършването на дейности по реализацията на значими инфраструктурни проекти, както и такива за обновяване на въоръжение и техника в българската армия, свързани с модернизацията военновъздушните сили, Сухопътни войски и военноморските сили, са съпроводени с разходването на значителни публични финансови ресурси. Седалището на отговорните длъжностни лица, ангажирани по тези проекти, включително и провеждани по реда на ЗОП, е в гр. София. По общото правило на чл. 36, ал. 1 от НПК (подсъдност по местоизвършване на престъплението) в СВС са разглеждани и решавани редица такива дела.

Дейността на СВС е и допълнително, и изрично законодателно закрепена в чл. 37, ал. 3 от НПК, според който на съда е придадена и изключителна компетентност да разглежда и решава всички дела за престъпления, извършени от военнослужещи от въоръжените сили и от служещи в Министерството на вътрешните работи, които участват в международни военни или полицейски мисии в чужбина.

Съдебният район на ВС – Пловдив обхваща 6 административни области, в които са дислоцирани големи военни формирования със значителен личен състав (предимно в областите Пловдив и Стара Загора). В съдебния район са дислоцирани Съвместното командване на специалните операции с подчинените му подразделения, двете сертифицирани по стандартите на НАТО, за участия извън границите на Р. България механизирани бригади в гр. Карлово и гр. Стара Загора, две авиобази в с. Граф Игнатиево и с. Крумово, единствените артилерийски и логистичен полкове в Българската армия. В съдебния район са съсредоточени значителна част от движимото и недвижимото имущество и материалните средства и активи на МО, Българската армия, структурите подчинени на Министъра на отбраната. Извършваните към момента действия по реализацията на значими инфраструктурни проекти, както и протичащите в момента такива за модернизацията на въоръжението и техниката в посочените структури, са съпроводени с разходването на значителни публични финансови ресурси. Предизвикателствата по източната и южната граница на НАТО и ЕС поставят страната в нова ситуация.

Съдебният район на ВС – Сливен включва 10 административни области със значителен брой подсъдни на военен съд лица, както и военните формирования на военноморските сили, командването на

Военноморския флот (в областите Варна и Бургас); Военноморското училище „Н. Й. Вапцаров“ в гр. Варна. В област Добрич са разположени военни бази на Военноморския флот от ключово значение, в които се провеждат и международни тренировки, учения и други дейности, съобразно поетите ангажименти, произтичащи от Северноатлантическия договор и други международни договори в сферата на отбраната и колективната сигурност, по които Република България е страна. Предстои откриването на Координационен център на НАТО в гр. Варна.

С оглед така очертаната компетентност, броят на първоинстанционните военни съдилища – Софийски военен съд, Военен съд – Сливен и Военен съд – Пловдив, и един въззивен съд – Военно-апелативен съд – е достатъчен и тяхната структура – оптимална за на изпълнение на специфичните им функции от една страна като специализирани съдилища и от друга – като част от системата за национална сигурност на Република България и гарантират своевременност, бързина и високо качество на разглеждане на наказателните дела, подсъдни на военните съдилища, като осигуряват сравнително лесен достъп до правосъдие както на гражданите, така и на подсъдните на тези съдилища лица.

Необходимостта от структурно оптимизиране на военно-правораздавателната система, чрез редуциране на военни съдилища, съгласно чл. 30, ал. 2, т. 7 от ЗСВ, е въпрос от изключителните правомощия на Пленума на Висшия съдебен съвет, който взема решение по направено предложение на Съдийска колегия или на министъра на правосъдието, след съгласуване с министъра на отбраната. Принципната позиция, заета от Министерство на отбраната по повод на иницирано през 2015 г. последващо преструктуриране на военните съдилища е, че с оглед спецификата на военните съдилища, като специализирани такива, и с оглед нуждите на националната сигурност, в МО не се споделя *„идеята да се продължи процеса на окрупняване на военните съдилища и прокуратури“*⁴.

Всяко едно решение за структурни реформи във военните съдилища, в т. ч. и Военно-апелативния съд, следва да бъдат обсъдени от решаващия орган – ВСС, съвместно с министъра на отбраната, и анализирани съобразно критериите, залегнали в Насоките относно създаването на съдебни карти с цел подкрепа на достъпа до правосъдие в рамките на качествена съдебна система⁵, приети от Европейска комисия за ефективност на правосъдието (СЕРЕЈ) през 2013 г. и съобразно стандартите, приети от Европейската мрежа на съдебните съвети (ЕМСС) относно рационализация и (ре)организация на съдилищата.

⁴ Вж. Пълен стенографски Протокол № 30 от заседанието на ВСС, проведено на 03.06.2015 г., публикуван на страницата на ВСС;

⁵ Приети на 22-ото пленарно заседание на СЕРЕЈ на 6 декември 2013 г.;

Приоритетите и очакваните резултати от подобна реформа в европейските държави - членки са разделени на две основни групи:

- за едни това е подобряване качеството на правосъдие;
- за други това е намаляване на разходите.

Към момента е налице е абсолютна неяснота досежно приоритетът на СК на ВСС и кой от двата подхода ще се следва; какъв е моделът; има ли визия в тази посока и не следва ли да бъдат изготвени професионални модели, за да бъде приет правилният подход за оптимизация, поради което би могло да се създаде впечатлението, че закриването на съдилища, в конкретния случай – военни съдилища – се превръща в самоцел.

Тревожна за структурите на военното правораздаване е липсата на задълбочен анализ на дейността им, която е комплекс от множество фактори и дейности, свързани с осигуряване и обезпечаване на дейности относими към сигурността и отбраната на страната, които имат пряка връзка с правораздавателната дейност. Безспорно един от най-важните въпроси пред които е изправен ВСС е равномерната натовареност на съдилищата, но спрямо военните съдилища този критерий не е единствен. Предвид спецификата на военно-съдебните правораздавателни органи, следва да бъде преуреден подходът, като бъдат създадени професионални модели, различни от разработените до момента, тъй като те са относими единствено към районните съдилища.

Съдебната власт винаги трябва да бъде ангажирана във всички етапи на реформирането на системата, пряко или чрез целесъобразни консултации. Съветът и магистратите следва да участват в създаването на ключови индикатори за изпълнение на поставените стратегически цели и критерии за оценката на ефективността на реформата, и да имат проактивна роля⁶.

Преди да се пристъпи към реструктуриране на военното правораздаване по реда на чл. 30, ал. 2, т. 7 от ЗСВ, Пленумът на Висшия съдебен съвет, който взема решение по направено предложение на Съдийска колегия или на министъра на правосъдието, след съгласуване с министъра на отбраната, би следвало да се обсъдят и анализират най-малко следните въпроси:

➤ **Достъп до правосъдие, с оглед разпределението на подсъдните на военни съдилища лица и останалите участници в процеса**

Подсъдните на военните съдилища лица са очертани в чл. 396, ал. 1 НПК и са анализирани подробно по-горе в настоящото изложение.

При изследване и анализ досежно структурната обосновааност на редуциране на военни съдилища следва да бъде потърсена експертиза на отговорни и компетентни лица, ангажирани с отбраната и националната сигурност на страната, тъй като според чл. 60е от

⁶ Вж. Стандарти за независимостта на съдебната власт, приети с решение на Съдийската колегия на Висшия съдебен съвет по Протокол № 31/23.10.2018 г. (л.2 „Реформа на съдебната власт“);

ЗОВСРБ организационната структура, органите за управление, подчинеността, числеността, дислокацията, въоръжението, техниката и материалните средства на военните формирования и структури от въоръжените сили, както и на доброволния резерв на въоръжените сили се определят с планове за развитие на въоръжените сили.

Броят на лицата по чл. 396, ал. 1, т. 1 от НПК, а именно военнослужещите, е зависим не само от тези, назначени за такива по ЗОВСРБ, в рамките на Програмата за развитие на отбранителните способности на въоръжените сили, но, както бе изложено, и военнослужещи от състава на други страни, участващи в съвместни мисии, тренировки, учения и други дейности, съобразно поетите ангажименти, произтичащи от Северноатлантическия договор и други международни договори в сферата на отбраната и колективната сигурност, по които Република България е страна. Следва да се има предвид и Споразумението между страните по Северноатлантическия договор относно статута на техните въоръжени сили (SOFA), което предвижда възможността за българска юрисдикция на всички извършени от военнослужещи нарушения и престъпления, които попадат в наказателното законодателство на страната-домакин.

Съгласно действащите към момента Програма за развитие на отбранителните способности на въоръжените сили на Република България 2032, приета с решение на Народното събрание от 01.02.2021 г. (Обн. ДВ, бр. 13 от 16.02.2021 г.), и разработеният въз основа на нея План за развитие на въоръжените сили до 2026 г., приет с Постановление на Министерски съвет № 183 от 07.05.2025 г., е предвидено активно участие на български военнослужещи в състава на различни международни военни операции, мисии и учения **извън страната**. Според вътрешноправната процесуална уредба, делата за престъпления, извършени от военнослужещи, както и от служители на Министерство на вътрешните работи, по време на международни военни или полицейски мисии извън страната се разглеждат от **Софийския военен съд** (чл. 37, ал. 3 НПК). В тези случаи, и на основание чл. VII, т. 3, б. „а“ от Споразумението между страните по Северноатлантическия договор относно статута на техните въоръжени сили, военните власти на изпращащата държава имат приоритет при упражняване на юрисдикция върху **членовете на въоръжената сила или граждански компонент във връзка с правонарушения**, насочени изцяло срещу собствеността или сигурността на тази държава, или правонарушения, насочени изцяло срещу личността или собствеността на друг член на въоръжената сила, или на граждански компонент на тази държава, или на зависимо лице; както и във връзка с правонарушение, извършено при изпълнение на служебни задължения в резултат на действие или бездействие. Следва да бъде отчетено, че тази юрисдикция се разпростира не само върху военнослужещите, но и над **„гражданския компонент“** по смисъла на чл. I, б. „б“ от същото Споразумение, според което "граждански компонент" означава **гражданският**

личен състав, придружаващ въоръжената сила на договаряща се страна, който е на работа във въоръжените сили на същата договаряща се страна, и не включва лица без гражданство, граждани на държава, която не е страна на Северноатлантическия договор, нито граждани и лица с постоянно местожителство в държавата, където е разположена въоръжената сила.

Обществените отношения, свързани с резерва на въоръжените сили, правата, задълженията на гражданите и органите за ръководство на резерва на въоръжените сили, службата в него, касаеща лицата по чл. 396, ал. 1, т. 4 от НПК, а именно резервистите при изпълнение на активна служба в доброволния резерв и лицата на военновременна служба, се уреждат в Закона за резерва на въоръжените сили.

➤ **Осигуряване на съдебни заседатели и участници в наказателния процес, извън страните, в съдебните производства пред военните съдилища**

При преценка на критерия за разпределение на евентуалните страни в едно военно-наказателно производство е наложително да се отчита и териториалното разпределение на останалите участници в тези процеси – съдебни заседатели и свидетели.

Противно на общоприетото впечатление, че военнослужещите се командироваат за участие в наказателните производства пред военните съдилища и разноските им за пътни и дневни разходи са за сметка на военните формирования, следва да бъде отбелязано, че това не е така.

В случаите, когато военнослужещите са призовани в съд като страна, свидетел или вещо лице, или са определени като съдебни заседатели, на основание чл. 202, ал. 1, т. 1 и 3 от ЗОВСРБ, същите имат право на отпуск. В тези случаи, съгласно чл. 202, ал. 2, т. 1, вр. ал. 1, т. 1 или т. 3 от ЗОВСРБ възнаграждението им се определят по реда на ЗСВ и НПК и разходите са за сметка на съответния орган на съдебна власт.

На първо място – съдебните заседатели. Съгласно чл. 67, ал. 2 от ЗСВ съдебните заседатели във военните съдилища са военнослужещи, които, на основание чл. 15 от Наредба № 7 от 28.09.2017 г. за съдебните заседатели, издадена от Висшия съдебен съвет, за участие по всяко конкретно дело се определят на принципа на случайния подбор измежду всички утвърдени съдебни заседатели за съответния съдебен район. Така по едно дело може да има съдебни заседатели от военни формирования от отдалечени краища на страната (предвид големите съдебни райони на трите военни съдилища), което оскъпява съдебното производство, поради изискването за заплащане на транспортните им разходи (чл. 73, ал. 5 от ЗСВ), наред с възнаграждение за участие в съдебно заседание (чл. 73, ал. 1 от ЗСВ), от бюджета на съдебната власт.

На следващо място – предвид характера на наказателните дела, разглеждани от военните съдилища, в повечето случаи, макар и обвиненията да не са за престъпления по гл. XIII от Особената част от НК,

деянията са свързани с носенето на военната служба, използване на служебно положение, извършени са на територията на военните формирования и пр. Тези особености при извършване на деяния от лица, подсъдни на военните съдилища, предопределят и кръга на свидетелите. В повечето случаи свидетелите също са военнослужещи, често от същото военно формирование, и тяхното явяване в съда е свързано както с разходи за възнаграждение за загубения работен ден, така и с възстановяване на разноските, които са направили за явяване, които, на основание чл. 122, ал. 1 от НПК, са за сметка на бюджета на съдебната власт.

Наред с чисто финансовият въпрос, свързан с нарастване на разходите за съдебни заседатели, свидетели и вещи лица, при определяне на броя и местоположението на военните съдилища, следва да се има предвид и обстоятелството, че ангажирането на такива за един по-продължителен период от време в по-отдалечени от местослуженето им райони, води до разстройване на нормалния ритъм на ежедневната войскова дейност във формированията и влияе върху тяхната окомплектованост и боеспособност.

➤ Съкращаването на броя на съдилищата и преразпределянето на съдебните райони следва да бъде дебатирано и с органите на военното досъдебно производство – военните прокуратури, тъй като това би довело неминуемо и до тяхното редуциране, предвид разпоредбата на чл. 126, ал. 1 от КРБ, както и с органите на Служба „Военна полиция“ – МО, тъй като функционирането им и териториалната им обособеност е свързана с действията по досъдебните производства, образувани и водени за престъпления, извършени в съответните райони.

➤ При вземане на решение за структурно редуциране на първоинстанционните военни съдилища следва да се съобрази и конституционособразността на едно такова решение с оглед редакцията на чл. 119, ал. 1 от КРБ, която ясно изразява волята на конституционния законодател, а именно военните съдилища на първоинстанционно ниво да са повече от един. Това произтича не само от граматическото, но и от систематическото и логическо тълкуване на разпоредбата, като „военните“ съдилища са изброени след окръжните и преди районните съдилища, които са основни и действат като първоинстанционни.

➤ И не на последно място – следва да се отчете и обстоятелството, налагащо се при един исторически преглед на конституирането, развитието и реформирането на военните съдилища, че от създаването си, в изпълнение на основната си правораздавателна функция в областта на отбраната, сигурността и обществения ред, те са следвали развитието на армията и въоръжените сили на страната, като от 1885 година, независимо от превратностите на историческите периоди,

кризи, катастрофи, господство на различни идеологии, организация и брой на подсъдните им лица, военните съдилища не са преставали да осъществяват правораздавателната си дейност, като, следвайки националните интереси, постоянните първоинстанционни съдилища, действащи в мирно и военно време, винаги са били най-малко три.

КАДРОВО ОБЕЗПЕЧАВАНЕ НА ВОЕННО-АПЕЛАТИВНИЯ СЪД И НА ВОЕННИТЕ СЪДИЛИЩА

1. Кадрово обезпечаване на Военно-апелативния съд

Към 31.12.2025 г. щатната численост на Военно-апелативния съд е 18 щатни бройки, от които 6 щатни бройки за магистрати (в т. ч. административен ръководител-председател и заместник на административния ръководител-заместник председател и 4 щ. бр. съдии) и 12 щатни бройки за съдебни служители.

1.1. Магистрати

Изхождайки от актуалния брой апелативни военни съдии (6 броя), се установява, че на административна област (без територията извън страната) правораздават 0.21 бр. апелативни военни съдии. Съотношението на апелативните военни съдии спрямо окръжните съдии в страната към 31.12.2019 г. е 1 към 55, а спрямо апелативните съдии от общите апелативни райони към 30.06.2025 г. е 1 към 28.33⁷.

Магистратите притежават необходимата квалификация и продължителен съдийски опит, като всичките са с ранг „съдия във ВКС и ВАС“. Познавам всеки един от магистратите, като за повечето от тях имам лични и професионални впечатления от повече от 27 години, тъй като не само са били в състава на СВС преди кариерното си развитие в апелативния съд, но и от съвместните ни професионални контакти при командироването ми по реда на чл. 107, ал. 2, изр. 2-ро от ЗСВ за участие във въззивни състави на Военно-апелативния съд при разглеждането на дела и ангажираността ми във връзка с изготвяне на общи позиции и становища по проблемни за военното правораздаване дейности през годините.

Впечатленията ми са, че квалификацията, дългогодишният процесуален опит и безупречните нравствени качества на съдиите не само дават възможност правилно да се решават дела с фактическа и правна сложност, но и издигат равнището на съда и го утвърждават като много добре организиран и функциониращ орган на съдебната власт.

Към настоящия момент броят на магистратите е оптимален, с оглед обективно ниската натовареност на съда; дава възможност за сформирание на 2 въззивни състава, и броят им е адекватен, за да се гарантира

⁷ Данните са изведени от Приложение № 2 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за I полугодие на 2025 г., публикувано на официалната интернет-страница на ВСС;

възможността за разглеждане на дела при наличие на някои от основанията за отвод, както и приемственост в случай на болест или отсъствие.

За запазване на стабилитета в дейността на съда, с оглед обезпечаването на реално заети магистрати, трябва да се има предвид, че в средата на настоящата година един от тях предстои да бъде освободен на основание чл. 165, ал. 1, т. 1 от ЗСВ, поради навършване на 65-годишна възраст, и след освобождаването му в съда ще останат да правораздават петима магистрати, поради което ще е необходимо да бъдат положени усилия от страна на административното ръководство, със съдействието на СК на ВСС, предстоящата за овакантиране щатна длъжност да бъде заета своевременно.

1.2. Съдебни служители

Съгласно утвърденото щатно разписание, щатната численост на съдебните служители е 12 щатни бройки, от които: 2 щ. бр. ръководни; 7 щ. бр. специализирана администрация и 3 щ. бр. обща администрация.

Ръководни длъжности – 2 щ. бр.: 1 щ. бр. съдебен администратор (изпълняващ функциите и задълженията на финансов контролор) и 1 щ. бр. главен счетоводител.

Специализирана администрация – 7 щ. бр.: служител по сигурността на информацията, той и съдебен секретар – 1 щ. бр.; съдебни секретари - 2 щ. бр., на един от които е възложена допълнителна функция и на касиер; съдебни деловодители - 3 щ. бр. съдебни деловодители; куриер - 1 щ. бр.

Обща администрация – 3 щ. бр.: 1 щ. бр. системен администратор, изпълняващ функциите и на статистик, 1 щ. бр. специалист стопанисване на съдебното имущество (изпълняващ допълнително функциите на домакин и шофьор) и 1 щ. бр. - чистач.

Въз основа на предприети административни и организационни мерки, включващи допълнително възлагане на функции и дейности, е постигнато оптимално ниво на натоварването на съдебните служители.

Възможността за оптимизиране на щатните бройки както за магистрати, така и за съдебни служители във Военно-апелативния съд, по мое мнение, е изчерпана.

Съотношението на магистрати към съдебни служители, както и между магистрати и служители от специализираната администрация, е в пъти по-ниско от средното за страната.

Всеки от съдебните служители, освен функционалните си задължения, съобразно заеманата от него длъжност, изпълнява и други функции, вменени му със заповед на председателя, така че съдът да може да осъществява дейността си нормално. Съвместяването на функции и дейност в съда е използвано широко, което на практика е довело до невъзможност да се отграничат служителите на общата от тези от специализираната администрация. Възлагането на допълнителни задължения, поради остра служебна необходимост и недостига на щатни

бройки, е надхвърлило обема на чл. 345, ал. 2 от ЗСВ (тази констатация е валидна и за всеки един от военните съдилища).

Административният ръководител, в качеството си на работодател на съдебните служители (чл. 86, ал. 1, т. 11, вр. 344 и чл. 395 от ЗСВ и КТ), е длъжен да осигури нормални условия на съдебните служители и, по смисъла на Кодекса на труда, отговорността за това е негова. В тази връзка, намирам за удачно да се направи предложение, на основание чл. 341, ал. 2 от ЗСВ, до СК на ВСС за увеличаване броя на съдебните служители. Напълно осъзнавам, че обосноваването на такова едно предложение зависи от натовареността на органа на съдебна власт. Натовареността обаче, взета единствено на база количествен измерител, не отразява действителната необходимост от съдебни служители. Следва да се отчита и спецификата на разглежданите дела. В съда се разглеждат големи по обем дела, често с десетки свидетели и множество експерти и участието на един съдебен секретар в съдебно заседание създава изключително голямо натоварване у съдебните секретари. Особени затруднения, а и неизбежни забавяния, се получават при изготвянето на съдебните протоколи по тези дела. И когато към тази ангажираност се прибави и изпълнението на други функции, които един съдебен секретар осъществява, тогава неминуемо се създават затруднения както в съдебната, така и в административната дейност на съда. Идентичен е проблемът и на съдебните служители, работещи с класифицирана информация. В съда няма щатна бройка „съдебен деловодител – КИ“, който следва да изпълнява функциите и задълженията и на регистратор КИ на НАТО, както и на регистратор КИ на ЕС. Същевременно служителят по сигурността на информацията съвместява щатно и длъжността на „съдебен секретар“, което е несъвместимо преди всичко с нормативно определените изисквания за заемане на длъжността „служител по сигурността на информацията“ и тази на „съдебен секретар“. Двете длъжности следва да се разделят, като се оформи отделна длъжност „служител по сигурността на информацията“ и на длъжността да се назначи съдебен служител, отговарящ на нормативните изисквания на чл. 8, ал. 2 от ПАС, и да се обособи отделна длъжност за „съдебен секретар“. С оглед статуса на съда, кадровия му състав от 6 магистрати и ограничени брой съдебни служители, считам че би било удачно в органа на съдебна власт да бъде предвидена щатна бройка за 1 съдебен помощник, който да подпомага съдиите в тяхната работа.

Ето защо намирам, че увеличаване на щатните бройки за съдебни служители, трансформирайки длъжността „служител по сигурността на информацията, той и съдебен секретар“ в отделни длъжности и с 1 щатна длъжност да „съдебен помощник“ е изключително важно, както за подобряване на административната дейност и постигане на високо ниво на административно обслужване, така и за експедитивността на правораздавателния процес.

2. Кадрово обезпечаване на военните съдилища

Към 01.01.2026 г. първоинстанционните военни съдии по щат са 8, съдебните служители - 35 и са разпределени както следва:

- в Софийски военен съд – 3 щатни бройки за съдии (в т. ч. административен ръководител–председател и заместник на административния ръководител–заместник-председател) и 15 щатни бройки за съдебни служители;

- във Военен съд – Сливен – 2 щатни бройки за съдии (в т. ч. административен ръководител–председател и заместник на административния ръководител–заместник-председател) и 9 щатни бройки за съдебни служители;

- във Военен съд – Пловдив – 3 щатни бройки за съдии (в т. ч. административен ръководител–председател и заместник на административния ръководител–заместник-председател) и 8 щатни бройки за съдебни служители⁸.

Изхождайки от актуалния щатна численост на първоинстанционните военни съдии (8 броя), се установява, че на административна област (без територията извън страната) правораздават 0.29 бр. военни съдии. Съотношението на първоинстанционните военни съдии спрямо окръжните съдии в страната към 30.06.2025 г. е 1 към 30.13, а спрямо съдиите от окръжните и районните съдилища е 1 към 157⁹.

Извън структурната реформа във военното правораздаване от 2014 г. до настоящия момент съставът на военните съдилища е редуциран драстично.

Към 31.12.2014 г., след извършената реформа във военното правораздаване, броят на първоинстанционните военни съдии в трите военни съдилища е бил 25 щатни бройки¹⁰. Към 31.12.2026 г. той е редуциран със 75 % и е 8 щатни бройки¹¹.

След реформата във военното правораздаване, по решение на ВСС по Протокол № 6/06.02.2014 г., когато са закрити ВС - Плевен и ВС – Варна, считано от 01.04.2014 г., СВС е определен за правоприменик на ВС – Плевен, съдебният район е разширен и освен териториите на Софийска, Благоевградска, Кюстендилска, Пернишка административни области и област София-град /5 обл./, е присъединен съдебният район на ВС - Плевен, включващ териториите на Видинска, Монтанска, Врачанска, Плевенска, Ловешка, Габровска и Великотърновска административни области. При тази реформа, въпреки разширяването на местната подсъдност със 7 административни области, на територията на които

⁸ Данните са изведени от годишните отчетни доклади за дейността на съдилищата, публикувани на интернет-страниците им;

⁹ Данните са изведени от Приложение № 2 към Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за I полугодие на 2026 г., публикувано на официалната интернет-страница на ВСС;

¹⁰ Вж. Приложение № 3 на Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за 2014 г., публикувано на официалната интернет-страница на ВСС;

¹¹ Вж. Приложение № 2 на Обобщени статистически таблици за дейността на съдилищата за I полугодие на 2025 г., публикувано на официалната интернет-страница на ВСС;

има значителен брой подсъдни на военен съд лица, до 31.12.2025 г., щатната численост на СВС е редуцирана със 75 %, като са съкратени 67 % от щатните бройки за магистрати и 34 % от щатните бройки за съдебни служители.

Със същото решение ВС – Сливен е определен за правоприменник на ВС – Варна и освен териториите на Сливенска, Ямболска и Бургаска административни области, към съдебния му район са придадени още 7 административни области – Варна, Търговище, Русе, Разград, Силистра, Шумен и Добрич. От 2014 г. до настоящия момент щатната численост на ВС - Сливен е редуцирана с 21 %, като щатната численост на магистратите е съкратена с 33 %, а на съдебните служители - с 18 %.

От 2014 г. до 2026 г. съставът на ВС – Пловдив е редуциран с 40 % за магистрати и с 15 % за съдебни служители.

През същия период Военно-апелативният съд е оптимизиран с 14 %, като щатните бройки за магистрати и съдебни служители са съкратени с по 14 %.

Видно от актуалната щатна численост на военните магистрати в съдилищата СВС и ВС-Пловдив, същата към настоящия момент, с оглед натовареността им, би могла да се възприеме за достатъчна. Във ВС-Сливен щатната осигуреност е сведена под разумния минимум. В този първоинстанционен военен съд от години е налице трайна и устойчива натовареност, към средната за страната; правораздавателната дейност е свързана с командировки на пункт за разглеждане на дела, поради което, се явява наложително че щатната обезпеченост да бъде увеличена с една щатна бройка за съдия.

При анализ на кадровата осигуреност на първоинстанционните военни съдилища следва да се отчете острия кадрови дефицит, с оглед реално правораздаващите магистрати.

Към 17.03.2026 г. правораздаващите първоинстанционни военни магистрати са 6 и са разпределени както следва:

- в Софийски военен съд – 2 съдии (в т. ч. административен ръководител – председател и заместник на административния ръководител-заместник председател);

- във Военен съд – Сливен – 1 съдия (в т. ч. административен ръководител – председател);

- във Военен съд – Пловдив – 3 съдии (в т. ч. административен ръководител – председател и заместник на административния ръководител – заместник-председател). Следва да се отчете, че един от тях предстои да бъде освободен на основание чл. 165, ал. 1, т. 1 от ЗСВ, поради навършване на 65-годишна възраст и след освобождаването му в съда ще останат да правораздават двама магистрати.

От данните се установява, че на административна област (без територията извън страната) реално правораздават 0.17 бр.

първоинстанционни военни съдии. Съотношението на работещите първоинстанционни военни съдии спрямо окръжните съдии в страната към 30.06.2025 г. е 1 към 48.2, а спрямо съдиите от окръжните и районните съдилища е 1 към 251.4¹².

Недостатъчната кадрова обезпеченост с магистрати е актуален проблем в дейността на СВС и ВС-Сливен, а в недалечно бъдеще и за ВС-Пловдив, които, съгласно чл. 95, ал. 2 от ЗСВ, са със статут на окръжен съд.

Кадровото обезпечаване на военните съдилища е не само под възприетите от Висшия съдебен съвет критерии за 10 магистрати за окръжен съд (каквото, на основание чл. 95, ал. 2 от ЗСВ, е и СВС), но е и сведено под разумния минимум на брой магистрати, които да осъществяват правораздавателна дейност по първоинстанционните наказателни дела и ефективен контрол на досъдебното производство, съобразно законно определената им компетентност.

Недостатъчната кадрова обезпеченост със съдийски длъжности е най-острият проблем както в настоящата, така и в бъдещата дейност на военните съдилища, който се отразява пряко върху основната конституционна функция на съда – да правораздава.

В настоящия си състав съдиите от първоинстанционните военни съдилища дават ежеседмични денонощни дежурства. Предвид вида и характера на разглежданите дела, същите, включително и тези по контрол на досъдебното производство, са обемни – повечето с десетки томове, за тежки престъпления и с повече от един подсъдим (обвиняем). Този проблем е най-остър в СВС, където са концентрирани делата с най-голяма фактическа и правна сложност, което се споделя и от Анализа на дейността на военните съдилища, извършен от съдии от ВКС, и приет от СК на ВСС през 2020 г.

Както броят на заетите в СВС и във ВС-Сливен **магистратски длъжности**, така и настоящата щатна численост на магистратите затрудняват възможността да се сформират разширени състави за разглеждане на наказателни дела от общ характер, по които съставът на съда следва да е съответен на изискването на чл. 28, ал. 1, т. 3 от НПК, каквито постъпват за разглеждане в съдилищата; възможността за определяне на съдии, при наличие на предпоставки за отвод, връщане на дела за ново разглеждане от друг състав на съда; отпуск на съдия за временна неработоспособност и пр.

Проблемът е реален и обективното му проявление започна през 2023 година, в СВС, когато по дела от особен обществен интерес, с фактическа и правна сложност, значителен брой подсъдими лица и голям брой свидетели и вещи лица, живущи на територията на гр. София, СВС не можа да сформира състав по чл. 28, ал. 1, т. 3 от НПК поради наличие на основания за отвод по чл. 29, ал. 1 от НПК на магистратите в съда и делата

¹²Данните са изведени от годишните отчетни доклади за дейността на съдилищата, публикувани на официалните им интернет-страници;

са изпратени на ВКС за определяне на друг еднакъв по степен съд, който да ги разгледа. Броят на заетите в ОС-Сливен военни магистрати пък изобщо не дава възможност за сформирание на разширен състав за разглеждане на наказателно дело или за смяна на единствения действащ военен магистрат при наличие на основания за отвод. При липса на кадрово укрепване, предвид водените във военно-окръжните прокуратури наказателни производства, спрямо които военните съдилища осъществяват контрол върху действията по реда на НПК, и по които биха били внесени обвинителни актове в съда, случаите, при които ще бъде невъзможно военните съдилища да сформират състав за разглеждане на делото ще се превърнат в практика. Честата промяна на съда по реда на чл. 43, т. 3 от НПК по дела, които следва да бъдат разгледани от местно компетентния военен съд, би накърнила правото на достъп до правосъдие на гражданите, би довела до забавяне на правораздавателната дейност и би рефлектирала негативно върху обществения облик на органите на съдебна власт.

Специализацията на делата, разглеждани в съда, и настоящият статус на военните съдии предполагат специфична подготовка, която изисква по-продължителен период от време, за да може военният магистрат да осъществява пълноценно и ефективно правораздавателна дейност. Дългогодишната липса на кадрово попълнение в недалечно бъдеще ще постави военните съдилища в изключително затруднение да изпълняват функциите си, а непредприемането на действия по назначаване на съдии на вакантните длъжности би ускорил този процес и би блокирал дейността им.

При така ограничения съдийски състав приложението на принципа на случайно разпределение на делата, прогласен в чл. 9 от ЗСВ, е изключително затруднено, а във ВС-Сливен - невъзможно.

Недостатъчната кадрова обезпеченост със съдийски длъжности е най-острият проблем както в настоящата, така и в бъдещата дейност на първоинстанционните военни съдилища, който се отразява пряко върху основната конституционна функция на съда – да правораздава, и за преодоляването на който административният ръководител следва да реагира, в съответствие с дадените му от закона правомощия. Решаването на изложения проблем е от изключителната компетентност на ВСС, който, въз основа на възприета и ясно изразена концепция за развитието на военните съдилища, да предприеме действия, съобразно правомощията си, да осигури кадрово конституционно и законово уредени органи на съдебната власт. Инициативата за това следва да бъде на съответните административни ръководители, които могат да излагат становища и да правят предложения, но считам, че административният ръководител на Военно-апелативния съд е длъжен да подпомогне тази дейност, като изрази своята подкрепа за кадровото осигуряване на първоинстанционните съдилища.

АКТУАЛНО СЪСТОЯНИЕ И МЕРКИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЗАЛОЖЕНИТЕ ЦЕЛИ

1. Правораздавателен процес. Образуване и разпределяне на делата. Експедитивност и ефективност. Мерки за повишаване на експедитивността и ефективността на правораздавателния процес

Конкретните годишни показатели относно броя, видовете и движението на делата във Военно-апелативния съд до 2024 г.¹³ са изложени в годишните отчетни доклади за дейността на съда, изготвени от председателя и обсъдени и приети на Общи събрания на съдиите. Докладите са представени на Висшия съдебен съвет, публикувани са на интернет страницата на съда, поради което няма да Ви отегчавам с публични данни. В изложението си ще акцентирам само на най-важните от тях, като няма да анализирам натовареността, тъй като проблемът беше изложен по-горе.

Най-важното, според мен, за оценка на дейността на един съд, изпълнявайки конституционната си функция да правораздава, е това дали съдът е решил делата, които са му били на производство; дали ги е решил в разумен срок и дали са решени качествено. От годишните доклади, а и от личните ми опит и наблюдения през изминалите години, у мен е налице непоклатимото и категорично убеждение, че Военно-апелативният съд изпълнява успешно конституционната си функция – традиционно делата се решават срочно; в разумен срок и качествено. В подкрепа на направения извод са данните за периода 2022 – 2024 г., от които е видно, че средно 78 % от делата са решени в годината на постъпването им в съда, като 100 % от тях са решени в тримесечен срок и 64 % от обжалваните и протестираните съдебни актове, чиито инстанционен контрол е приключил, са потвърдени.

1.1. Образуване и разпределяне на делата

Образуването и движението на всички видове дела се извършва съгласно изискванията на НПК, ЗСВ и Правилник за администрация в съдилищата.

Нямам пряк поглед как се разпределят делата във Военно-апелативния съд, поради което не мога да изразя и конкретни впечатления.

Би следвало, след образуване на делото съдията-докладчик да се определя в съответствие с чл. 9 от ЗСВ и по реда на утвърдени от Общото събрание на съдиите правила, като с внедряването на ЕИСС, съгласно Методически указания за работата на съдилищата с Единната

¹³ Данните в последващото изложение са изведени от годишните отчетни доклади за дейността на Военно-апелативния съд и военните съдилища за 2022 г., 2023 г. и 2024 г., публикувани на официалната интернет-страница на Военно-апелативния съд, тъй като към изготвяне на концепцията доклад за дейността не е приет и публикуван

информационна система на съдилищата (ЕИСС) подбор би следвало да се реализира посредством интегриран модул в ЕИСС.

Избор на членове на съдебния състав също следва да се извършва на принципа на случайния подбор посредством интегрираните модули в ЕИСС.

За стриктното спазване на принципа на случайния подбор би било удачно да се сформира комисия в състав от магистрат, без право да разпределя дела, и съдебни служители, която да извършва проверка за спазване на принципа на случайното разпределение на делата в съда.

1.2. Експедитивност и срочност

Във Военно-апелативния съд е наложена и утвърдена практика на бързина и срочност при решаването на делата на производство, характерни за военното правораздаване. Това се дължи на професионализма и високата отговорност на магистратите, прецизното проучване на делата и отличната подготовка на съдебните заседания, както и на създадената добра организация на работата и взаимодействие между отделните служители.

Във Военно-апелативния съд е утвърдена положителна практика за своевременност и срочност при изготвяне на съдебните актове и мотивите към тях, която следва да бъде продължена.

Посредством утвърдените положителни политики по задълбочено проучване на делата, стройната и своевременна организация и дейност по призоваване на страните и останалите участници в процеса и изготвяне на предварителен график за съдебните заседания, делът на отложените и отсрочени дела във Военно-апелативния съд е нисък – средно 16 % от делата на производство за периода 2022 – 2024 години. Този среден процент на отложени дела се явява абсолютно приемлив предвид обстоятелството, че въззивната инстанция е длъжна да извършва съдебно следствие при недостатъчна пълнота на доказателствената съвкупност, възприета от първоинстанционния съд. Видно от годишните отчетни доклади за дейността на съда, не са установени случаи на неоснователни отлагания или отсрочвания на делата, забавяне на разглеждането и приключването им по причини, зависещи от съда. Във всички случаи на отлагане или отсрочване на делата поради стремеж на страните да забавят решаването на делото посредством неявяване или неоснователни искания, съдът е реагирал адекватно, в съответствие с правомощията си по НПК.

Наложението посредством положителните механизми за управлението на делата практики следва да бъдат запазени и надградени. Следва да бъде запазена политиката на мотивиране на съдиите да използват по-активно всички процесуални механизми за бързина на съдопроизводството. Дълбокото ми вътрешно убеждение е, че бързината на разглеждане на делото не следва да бъде превръщана в самоцел и винаги, когато е необходимо да се установи пълно, всестранно и обективно изясняване на обстоятелствата по делото посредством

допълване на доказателствената маса, разглеждането на делото в един по-продължителен период е обосновано.

За повишаване на експедитивността и ускоряването на правораздавателния процес биха могли да се използват вътрешни контролни механизми, при съблюдаване принципите на независимост на съда и съдията при разглеждане и решаване на делото, за предприемане на конкретни управленски мерки, в случай на констатирано необосновано забавяне на съдебния процес, несвоевременно изготвяне на съдебните протоколи и съдебните актове. Ежемесечните проверки за изготвянето на съдебните актове в предвидените процесуални срокове; анализ на причините за забавяне по всяко конкретно дело; ежеседмични работни съвещания на магистратите за обсъждане и анализ на текущи проблеми, в т.ч. и свързани с ритмичността в насрочването и движението на делата, са удачни форми за ускоряването на правораздавателната дейност. Следва да се осъществява перманентен мониторинг върху причините за отвод и предприемане на адекватни управленски решения срещу неоснователни отводи на съдии. В съда е създаден Регистър на отводите и до настоящия момент не са установени случаи на немотивирани или необосновани отводи, което е атестат за професионална почтеност и коректност на съдиите от Военно-апелативния съд.

Бързината, обективността и качеството на правораздавателния процес биха се подобрили и посредством прилагането на политики за повишаване личната мотивация на съдиите. Следва да се отчетат постигнатите от съдиите добри резултати чрез поощряването им и предлагането им за награди. Същевременно, при констатиране на сериозни нарушения и забавяния при разглеждане на делата, следва да се използват адекватни дисциплинарни мерки.

1.3. Ефективност

Един от основните показатели за ефективността и качеството на съдебната дейност е броят на потвърдените, изменени и отменени съдебни актове от въззивната и касационната инстанции.

Средно за периода 2022 г. – 2024 г. от инстанционен контрол са се върнали общо 61 бр. съдебни акта. От тях потвърдени са общо 43 съдебни акта, което съставлява 70.49 % от актовете с приключил инстанционен контрол. Изцяло отменени са 13 съдебни акта, или 21.31 % от съдебните актове с приключил инстанционен контрол. Изменени са общо 5 съдебни акта, или 8.2 % от съдебните актове с приключил инстанционен контрол¹⁴.

От данните е видно, че делът на потвърдените съдебни актове традиционно е бил над 64 % от проверените по инстанционен ред, което свидетелства, че правораздавателната дейност на Военно-апелативния съд е добра. Същевременно делът на изцяло отменените съдебни актове –

¹⁴ Данните са изведени от годишните отчетни доклади за дейността на Военно-апелативния съд и военните съдилища за 2022 г., 2023 г. и 2024 г., публикувани на официалната интернет-страница на Военно-апелативния съд, тъй като към изготвяне на концепцията доклад за дейността не е приет и публикуван;

средно 21 % от проверените по инстанционен ред съдебни актове - е значителен и надвишава средно с 62 % делът на изменените съдебни актове. От отменените съдебни актове – 13 бр., всички са по въззивни наказателни дела, които са върнати от касационната инстанция за ново разглеждане. Следва да се отчете, че 5 от тези дела (39%) са връщани от ВКС за ново разглеждане от нов състав на въззивния съд повече от веднъж, което сочи на допуснато неизпълнение на задължителните указания на касационната инстанция. Този показател, съотнесен към намалението в постъпленieto на делата, сочи на наличието на колебания в правораздавателната дейност на съда. В тази насока е налице резерв, който следва да бъде използван, с оглед подобряване качеството на правораздавателния процес и свеждане до минимум на случаите на отмяна на въззивните съдебни актове, особено в хипотезата на повторна отмяна от ВКС и връщане на делото за ново разглеждане на делото, тъй като това влияе пряко на стандарта за разглеждане на делото в разумен срок, накърнява принципа на своевременност и уронва общественото очакване за справедливост.

За постигането на ефективно и качествено правосъдие е необходимо непрекъснато да се работи за повишаване компетентността на магистратите, както за целта следва да се осигури възможност и да се използват всички възможни формални и неформални механизми. Една от ефективните форми за повишаване нивото на компетентност на съдиите от Военно-апелативния съд е участието в организираните от Националния институт на правосъдието (НИП) обучения и квалификационни курсове.

Във връзка с непрекъснатото завишаване на стандартите за качествено правораздаване и динамично променящото се законодателство, като ефективни форми на повишаване на компетентността на магистратите следва да се наложи стимулиране и мотивиране на самоподготовката; периодични работни съвещания за обсъждане и анализ на съдебната практика и изменението в нормативните актове; обсъждане на решенията на Европейския съд по правата на човека, решенията на Съда на Европейския съюз по преюдициални запитвания по наказателноправни и административнонаказателни въпроси и решенията на Конституционния съд; разработване на обучения вътре в рамките на съда по определени теми и пр.

За повишаване компетентността на магистратите и уеднаквяване на съдебната практика е удачно да се провеждат срещи между магистратите от Военно-апелативния съд и магистратите от военните съдилища. Вярвам, че една удачна форма за поддържане на високо ниво на компетентност и нейното надграждане и уеднаквяването на съдебната практика са съвместните срещи и семинари със съдилища извън системата на военното правораздаване. Това би дало положителни резултати както за съдебната дейност, така и за преодоляване на съществуващото все още у някои магистрати от общите съдилища неразбиране на същността на военните съдилища и тяхната дейност.

Друга, не по-малко значителна форма за повишаване на компетентността на съдиите, е организирането на срещи и дискусии с представители на Върховния касационен съд, на които да се поставят актуални проблеми по прилагането на закона или да се обобщава и унифицира съдебната практика по идентични казуси.

2. Административна дейност. Мерки за подобряване на административната дейност, организацията на съдебната администрация и административното обслужване

Прилаганите процедури и разработените политики, свързани както с управлението и общото администриране на дейността, така и тези, касаещи непосредствената съдебна дейност по образуване и разпределение на дела; движението им и правораздавателния процес следва да бъдат запазени и надградени, така че да реализират в максимална степен принципите на законност, ефикасност, експедитивност, ефективност, откритост и прозрачност.

Към настоящия момент Военно-апелативният съд е комплектуван в достатъчна степен с отговорни, компетентни и опитни съдебни служители, което позволява административната дейност и административното обслужване да е на високо ниво.

В съответствие със законовата и подзаконова база, в съда следва да бъдат поставени на обсъждане и разписани вътрешни правила за административните дейности, осигуряващи яснота на процедурите по администриране на всички съпътстващи правораздаването дейности, синхронни с актуалните изисквания за работа с електронни дела и документи, така че предвидимите рискове да бъдат сведени до минимум, които да се актуализират своевременно. Тези правила и процедури следва да конкретизират правата и задълженията на съдебните служители във всяко звено от съдебната администрация по начин, осигуряващ яснота, информираност, предвидимост, контрол и отговорност на съответните длъжностни лица.

За подобряване работата в съд следва да се наложи положителна управленска практика за назначени комисии по проверка дейността на службите в съда за отстраняване на констатирани пропуски в администрацията – обща и специализирана. Личният ми професионален и управленски опит доказва, че въвеждането на подобен подход дава добри резултати и по отношение организацията и разглеждането на делата, и по отношение на резултатите от съдебната дейност. Самите съдебни служители, освен че извършват своите служебни задължения, са съпричастни и участват в организационно-административната дейност на съда.

Следва да се утвърди и положителната практика за периодично вътрешно обучение на съдебните служители с оглед предотвратяване

допускането на пропуски и неточности при вписванията във видовете книги и регистри, както и в ЕИСС и пр.

Високо ниво на работа на съдебната администрация и на административното обслужване следва да бъде запазено, като се набележат мерки за надграждане на постигнатото и осигуряване на способност за приемане и адекватна реакция към динамичните промени и все по завишените стандарти на предоставяне на публичните услуги.

Обединяващото и водещо начало на политиките, които следва да бъдат набелязани и реализирани в изпълнение на тази цел, е свързано с компетентността и капацитета на съдебните служители. За целта стриктно следва да се съблюдава конкурсното начало при подбор и назначаване на съдебни служители, както и прилагане на правила за конкурентния подбор при преназначаване на служител от администрацията на свободна щатна длъжност на по-високо длъжностно ниво, с оглед мотивиране на служителите за самоусъвършенстване и повишаване на професионалната им квалификация.

За отличното ниво на административно обслужване е особено важно осигуряването и мотивирането на съдебните служители към повишаване нивото на компетентност и капацитет чрез различни форми на обучение, предоставяни от НИП; от други ведомства, свързани с приложението на специализирани правила за съответните дейности; дискусии; семинари и самоподготовка и пр. Изключително удачна форма за повишаване на компетентността на служителите, рефлектиращи върху качеството на дейност в различните направления, са разработваните и реализирани вътрешни обучения по теми, по които самите служители проявяват интерес или срещат затруднения в професионалната си дейност.

За осигуряване на необходимо и своевременно обучение като на съдиите, така и на съдебните служители, с оглед динамиката на законодателството и повишаване на изискванията към качествени и ефективни правораздавателна дейност и административно обслужване в органите на съдебна власт, следва да се осъществява непрекъснат мониторинг върху нуждите от обучение и изготвяне на обучителен план за всяка календарна година.

За поддържане на високо ниво на административната дейност и ефективност и ефикасност на административното обслужване следва да се въведе вътрешен мониторинг върху дейността на съда за спазването на всички изисквания за работа с документите съобразно ПАС и другите нормативни актове; работа в ЕИСС; използване на унифицирана система за подреждане на делата в съдебните деловодства, така че да се подпомага взаимозаменяемостта и преразпределението на работните задачи между съдебните служители и движението на документите и документооборота.

Ежеседмичното наблюдение върху натовареността на служителите от общата и специализирана администрация би довело до оптимално разпределение на непосредствените задачи, затвърждаване на усещането

за справедливост и би осигурило качество и своевременност на извършваните дейности.

Усъвършенстване на системата за водене на съдебните протоколи, осигуряваща точност и навременност посредством водене на дословни записи на съдебните заседания; точност и вярност при отразяване на случилото се в съдебното заседание; изготвянето им в съответствие със закона и своевременното им предоставяне на разположение на страните по делата би довело до подобряване както на правораздавателния процес, така и на административното обслужване в съда.

Утвърждаване и надграждане на добрите практики може да бъде постигнато само чрез открито поставяне на текущите проблеми и включване в процеса на формулиране на конкретните политики по тяхното преодоляване на всички участващи в процесите лица – магистрати и служители. Провеждането на общи събрания между съдебните служители и магистратите за решаване на важни въпроси, касаещи дейността на съда и работни срещи за преодоляване на текущи проблеми и обсъждане на непосредствени задачи биха довели до повишаване ангажираността на колектива, създаване на взаимна отговорност и доверие и биха осигурили ефективност на управлението.

Друг, не по-малко значителен, механизъм за поддържане на високо ниво на компетентност, ангажираност и отзивчивост на съдебната администрация е мотивационната политика. В тази насока следва да бъдат използвани всички методи за поощряване на съдебните служители при активно отношение към дейността на съда; успешно и безупречно професионално изпълнение на задачите и инициативност. Респективно – при формално и неангажирано изпълнение на задълженията, следва да бъдат използвани съответните механизми за отговорност.

Достиженията по отношение на правораздавателната и административна дейности във Военно-апелативния съд, резултат от компетентното и отговорно изпълнение на служебните задължения на магистрати и съдебни служители, следва да бъдат запазени и надградени, като за това би допринесло и изграждането на добър микроклимат в съда. Високите професионални и нравствени качества както на магистратите, така и на съдебните служители; съобразяването с етичните стандарти; почтеност, откритост, равномерно разпределяне на ангажираността и взаимно уважение са основата на това, между магистратите и съдебните служители да се изградят и запазят много добри работни отношения. Политиките и практиките за укрепването и поддържането на коректни взаимоотношения следва да продължат и да се надградят, тъй като добрата работна среда в един колектив е изключително важен фактор за пълноценното разгръщане на професионалния капацитет на всеки един от екипа му.

За усъвършенстване управлението, с цел постигане на по-голяма ефективност и експедитивност в правораздавателния процес, подобряване на административната дейност и постигане на високо ниво на

административно обслужване, от изключително значение е ефективното използване на информационните технологии. За целта е необходимо да се продължи надграждането на функциониращата в съда вътрешноспециализирана компютърна мрежа. Следва да се насърчава превръщането ѝ от място за обмен на файлове в подпомагащ механизъм на администрацията и магистратите, справочник, ориентир, е-библиотека и място за комуникации. Вътрешната компютърна мрежа следва да се утвърди като организационна структура, която гарантира безпрепятствен обмен на информация, която е само за вътрешно ползване, в необходимия обем, във всички посоки вътре в институцията. Освен система на обмен, същата следва да служи и за подпомагане на управленските процеси чрез дискутиране на предлагани проекторешения; популяризиране на вече взети решения; предлагане на нови идеи за решения и за усъвършенстване на вече взети решения, както и за мониторинг и изучаване на мнението за институционалното управление и развитие.

Използването на информационните технологии за постигане на експедитивност и прозрачност на правораздавателния процес и подобряване на административното обслужване, насочено към отзивчивост към гражданите, следва да бъде стимулирано и използвано все по-широко. Възможността за електронно извършване на справки по делата; изпращане на съобщения и призовки, размяна на писма, получаване на незаверени преписи по електронен път следва да бъдат популяризирани. Тези механизми не само улесняват и ускоряват правораздаването и достъпа до съда, но и облекчават работата на съдебните служители и пестят финансов ресурс.

3. Участие на Общото събрание на съдиите в управлението

Реализирането на принципа на съдийско самоуправление, посредством засилване на ролята на общото събрание във Военно-апелативния съд (а и във военните съдилища), при настоящия двойствен статус на военните съдии и на военнослужещи, е предизвикателство пред административния ръководител на съответния орган, тъй като в качеството му на военнослужещ, той има статуса и на командващ, на началник, по смисъла на ЗОВСРБ. В този аспект реализирането му в една структура, която нормативно е от йерархичен, армейски тип, зависи от личното разбиране на съответния ръководител, от неговите професионални и нравствени качества, интегритет, разбиране за независимост и дълбоко осъзнаване на мястото и ролята на съдията в структурата на независимата съдебна власт. При актуалния статус на военните съдилища, включително и на Военно-апелативния съд, въпрос за индивидуална преценка на административния ръководител е кой подход да избере при управлението на този орган на съдебна власт – дали давайки приоритет на съдийското самоуправление или при доминация на правомощията му по ЗОВСРБ. И в този аспект, отстояваната теза за

наложителна девоенизация на военните съдии, е от изключително значение за реализирането в пълен обем принципите на независимост и съдийско самоуправление.

От личните ми наблюдения и опит през изминалите пет години, впечатлението ми е, че под ръководството на офицер с висше военно звание ("висш команден състав" по смисъла на чл. 136, ал. 1 от ЗОВСРБ), съдийското самоуправление във Военно-апелативния съд бе сведено до минималните стандарти, заложи за дейността на общото събрание в ЗСВ.

Винаги съм считала, а и съм го доказала през годините, че командно-административният подход, характерен за войнските структури, е недопустим, а и неработещ, в едни независими органи на съдебна власт и при съдии, които в своята дейност следва да се ръководят само от закона. Командно-йерархичният подход би могъл да се възприеме като накърняване на съдийската независимост, би създал предпоставки за упражняване на различни форми на натиск посредством административно-управленски механизми, нагнетяване на обстановката и влошаване на работната среда и, не на последно място, липса на открита и ефективна комуникация както със съдиите и служителите от съответния съд, така и със съдиите от съдилищата в съответния апелативен район.

Изхождайки от тези си разбирания, както и от съзнанието, че административният ръководител е съдия като всеки един съдия от съда, но натоварен с административно-управленски ангажменти, а военният съдия първо е съдия, и като такъв, следва да се ръководи и да отстоява в дейността си, включително и ако е поел управленски функции, принципа на независимост.

Дълбоко вярвам, че като съдии, обществено призвани да отстояваме върховенството на закона, следва да браним както личната си независимост, така и тази на съда, от името на който правораздаваме, и една от най-съществените гаранции за утвърждаването на независимостта е съдийското самоуправление посредством активна позиция на общото събрание на съдиите в съответния орган. Досегашната ми дейност като административен ръководител неотменно е била подчинена на изложените възгледи. Личното ми разбиране е, че всички въпроси, касаещи организацията на съдебната дейност, следва да се обсъждат с Общото събрание на съдиите. Въпросите винаги следва да се поставят на дебат открито, при създадени условия на членовете на съдийската общност за пълноценна дискусия и пълно, всестранно, и обективно изследване на поставения проблем. Становищата, изразени от съдиите, допринасят съществено за вземане на добри решения, подчинени на основните цели - ефективното изпълняване на съдебната дейност и утвърждаване авторитета на съда.

Отчитам практиката за изключително ценен механизъм за определяне на посоката на развитие на съда и взимане на информирани управленски решения, която следва да бъде утвърдена във Военно-апелативния съд.

Дълбокото ми убеждение е, че доброто управление е споделеното управление, което следва да включва в процеса на формулирането и изпълнението на политиките на съда ангажираността и на магистратите, като заинтересовани от процесите. Така се осигурява благоприятна среда за провеждане на политиките; взаимна отговорност и доверие с цел да се постигне откритост и ефективност на управлението.

Същевременно, отговорността за правилното функциониране на един съд е на административния ръководител и консултирането с общото събрание на съдиите от този съд, извън задължителната компетентност на същото, не означава прехвърляне на отговорност или опит за прикриване зад общата воля на колективния орган, а възможност за взимане на правилни, информирани и обосновани управленски решения.

4. Дейности за повишаване на общественото доверие

Призвани да защитават правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата, пред органите на съдебната власт се поставят все по-високи стандарти за независимост, обективност, ефективност, откритост и прозрачност. Обществените очаквания са най-завишени към съда, в качеството му на орган на съдебната власт, натоварен с отговорността да правораздава, т. е. да отстоява върховенството на правото и да защитава в най-пълна степен обществения интерес, поради което изграждането и поддържането на доверието на обществото в съда следва да е сред приоритетите в дейността на административния ръководител.

Доверието на обществото в съда, в законосъобразното и справедливо правораздаване е многопластово състояние, изграждащо се в един взаимен двустранен процес, което се обуславя от различни фактори, някои от които са извън същността на съдебната институция.

През целия си професионален път като магистрат, в т. ч. и като административен ръководител, съм отстоявала позицията, че за изграждането на общественото доверие в съдебната власт, е необходимо непрекъснато да бъдат полагани усилия от всеки от нас за изграждане и утвърждаване на доверието във всеки един правораздавателен процес. Изправяйки се пред съда, страните и участниците в процеса, следва да го правят с доверие. У тях следва да бъде изградена убеденост, че ще получат справедливост и, дори да не са лично удовлетворени от отсъденото, у тях да седи убеждението, че така е отсъдено съобразно закона и доказателствата, при спазване на правилата и процедурите, и резултатът е синхронен на обективното, всеотнасно и пълно изясняване на казуса, съотнесено към закона и постановено от един независим и безпристрастен съд. Нивото на доверие, постигнато в рамките на един правораздавателен процес, рефлектира върху публичния образ на съда и върху нивото на доверие на обществото, като цяло.

В този аспект, намирам за изключително важно да се брани независимостта на съда, и при всеки случай на заплаха или посегателство да се реагира адекватно – своевременно, категорично и недвусмислено. Убеждението ми е, че една от основните функции на административния ръководител, като представляващ съответния орган на съдебна власт, е да отстоява независимостта на този орган и на всеки един от магистратите в него. Респективно - задължение на всеки административен ръководител е да предприеме съответните действия, съгласно правомощията си, спрямо всеки един съдия, за когото възникнат обосновани съмнения в неговата независимост и безпристрастност при решаване на делото.

С оглед изграждането и утвърждаването на положителен публичен образ на съда са установени положителни практики, насочени към осигуряване на максимална прозрачност, достъпност и обективност в съдебните процедури и деловодни дейности, повишаване на общественото доверие и подобряване на разбирането за спецификата в дейността на военните съдилища, които следва да бъдат запазени и надградени.

Ангажирането на Военно-апелативния съд и прякото му участие в повишаване правната грамотност на гражданите, запознаването им с дейността и спецификите на военното правораздаване, като една от основните мерки, заложи в медийната стратегия на съда, се осъществява успешно. Предвид компетентността на Военно-апелативния съд и военните съдилища, инициативата „Ден на отворените врати“ следва да бъде по-пряко насочена към целеви групи, съответстващи на специализираната подсъдност на съдилищата - офицери, студенти и курсанти от висшите военни училища, обучаващи се в областта на отбраната, националната и регионална сигурност; сигурността на информацията, за нуждите на въоръжените сили, министерство на отбраната и структурите, подчинени на министъра на отбраната, с цел повишаване на правната им информираност, запознаване със статута и функциите на военните съдилища в институционалната система на съдебни органи в Република България, с оглед осигуряване на максимална прозрачност, достъпност и обективност в съдебните процедури и деловодни дейности, повишаване на общественото доверие и подобряване на разбирането за спецификата в дейността на военните съдилища.

Съдът поддържа актуален интернет сайт, чрез който е осигурен достъп до информация по съдебните дела и съдебните актове на съда, публикувани при спазване на Закона за защита на класифицирана информация и Закона за защита на личните данни. На официалната интернет страница на съда се публикуват и годишните доклади за дейността; утвърдени правила и процедури за някои от направленията на дейност; новини, прессъобщения по дела от особен обществен интерес, обявления, декларации, доклади и съобщения и пр. За облекчаване достъпът до правосъдие на интернет-сайта на съда следва да се обявяват и заповеди на председателя, с които се регламентират правомощия на длъжностни лица при осъществяване на дейностите във връзка с

администриране на постъпващите в съда дела и документи на електронен и/или хартиен носител, както и други вътрешни актове, касаещи процедури и дейности, засягащи публичната дейност на съда.

С оглед специфичната функция на военните съдилища и като органи от силите от системата на националната сигурност на Република България би било удачно да се разшири сътрудничеството с Министерството на отбраната, Българската армия, структурите на подчинение на министъра на отбраната, Националната служба за охрана и Държавна агенция „Разузнаване“ с цел запознаването с дейността на Военно-апелативния съд и военните съдилища и повишаване на доверието им във военното правораздаване.

За формиране на обективна и пълна представа за дейността на Военно-апелативния съд, в синхрон с водещите принципи на отчетност, откритост и прозрачност, и с оглед повишаване на общественото доверие в съда, следва да бъдат реализирани политики, насочени към взаимодействие с представители на средствата за масова информация. Работата с медиите следва да бъде подчинена на принципите на взаимно уважение и почтеност, като се поднася истинна и изчерпателна информация за дейността на съда, като се спазват законовите ограничения при излагане на информация за съдебните дела.

5. Дейности, насочени към стабилно финансово управление

В резултат на доброто финансово управление, при спазване на принципите на законосъобразност, целесъобразност и икономичност при извършване на разходи, съдът осъществява основната си дейност нормално.

Утвърдените положителни практики и добри управленски механизми, насочени към осигуряване на стабилно финансово състояние, следва да бъдат запазени и надградени. Стабилното финансово управление на съда следва да се реализира при спазване принципите за законосъобразност и прозрачност при разходване на финансовите средства по бюджета на съда, с оглед гарантиране на устойчивост и предвидимост. Следва да бъдат наложени политики на своевременно запознаване с измененията в нормативната уредба и изготвяне на предложения, с оглед актуализиране на разписаните вътрешни правила и процедури, включително на: счетоводната политика; вътрешните правила за документооборот на счетоводната документация, за осигуряване на пълно, точно и своевременно осчетоводяване на всички операции; правилата за преглед на процедури, дейности и операции; идентифициране на съществените рискове за дейността на съда, оценка на тяхното влияние, определяне на контролните дейности и превантивните мерки за всеки от значимите рискове.

Би било удачно да се прегледат и актуализират вътрешните правила за изграждане и функциониране на Система за финансово управление и

контрол (СФУК), както и правила и процедури, касаещи дейностите в съда. На основание Закона за финансово управление и контрол в публичния сектор, следва да се създаде постоянно действаща комисия, която да извършва преглед на съществуващите вътрешни правила, свързани с въведената СФУК в съда, и при необходимост, произтичаща от промяна на законодателството или регистриране на възможен риск, да прави предложения за актуализация или отмяна на действащи, или изготвянето на нови правила и процедури. Удачни и работещи ефективно механизми за вътрешен контрол са създаването на постоянно действащи комисии за осъществяване на текущ контрол за срочното и качествено изпълнение на всички сключени договори от Военно-апелативния съд, както и такава, която да осъществява мониторинг върху изпълнението по присъдени вземания в полза на бюджета на съдебната власт, по сметка на съда. Въз основа на тези и други политики, насочени към гарантиране изпълнението на принципите на законосъобразност, целесъобразност и икономичност при извършване на разходи, се постига перманентно усъвършенстване на изградената система за финансово управление и контрол и наблюдение на рисковете, които биха застрашили изпълнението на стратегическите цели на съда.

6. Взаимоотношения с военните съдилища

Повече от 27 години съм във военното правораздаване; познавам всички военни съдии и повечето съдебни служители; както в качеството си на съдия, така и на административен ръководител на СВС, съм работила с председателите на военните съдилища през годините по различни общи проблеми; участвали сме в работни групи и сме изготвяли общи позиции; имали сме и имаме ползотворни колегиални отношения; при необходимост сме си оказвали взаимна помощ и подкрепа. Както вече изложих, познавам проблемите и достиженията на всеки един военен съд. По-рано споделих личното си разбиране за ролята на председателя на Военно-апелативния съд, който, бидейки ръководител на единствения апелативен съд, осъществяващ въззивен контрол върху актовете и дейността на военните съдилища, следва да е и обединител на тези съдилища, да задава насоката на развитие на военното правораздаване, при спазване на принципите на оперативна самостоятелност на председателите на военните съдилища; независимост на съда и всеки един съдия; етичност; равнопоставеност и почтеност. Откритото и честно поставяне на проблемите, включително и по-основните същностни въпроси, пред които е изправено военното правораздаване, винаги са били иманентна част от професионалното ми поведение както като съдия, така и като председател на СВС. За това от ключово значение за мен, дори и да не ми гласувате доверие и не ме изберете за председател на Военно-апелативния съд, е възстановяване на диалога между Военно-апелативния съд и военните съдилища.

В случай, че ми гласувате доверие, бих положила всички усилия и бих съдействала за разрешаването на проблемите, пред които са изправени колегите от военните съдилища и бих наложила практики за активно и ползотворно взаимодействие. Първо, бих възстановила практиката на общите събрания на съдиите от Военно-апелативния съд да се канят за участие и председателите на военните съдилища, когато се обсъждат въпроси, които ги касаят. Друга удачна форма на взаимодействие е провеждането на периодични срещи с председателите и съдиите от военните съдилища за обсъждане на проблеми, свързани с правораздавателната и административната дейност, както и за уеднаквяване на съдебната практика в апелативния район. Следва да продължи утвърдената практика по извършване на годишни проверки за организацията на дейността на военните съдилища, като резултатите от тях да се отчитат на общо събрание на съдиите от Военно-апелативния съд, на което да се канят и председателите на проверяваните съдилища. Следва да се възстанови практиката на ежегодни обобщения на резултатите от инстанционния контрол върху актовете на Военно-апелативния съд и военните съдилища, с оглед повишаване на ефективността на военното правораздаване и уеднаквяване на съдебната практика. Положителна практика е провеждането на ежегодни съвместни обучения със съдии и служители от Военно-апелативния съд и военните съдилища, която следва да продължи и надгради, като предварително се дефинират обучителните нужди и се дефинира тематиката, така че инициативите да са ефективни и полезни за повишаване на компетентността и подпомагане на всеки аспект от дейността на съдилищата.

7. Взаимодействие с други заинтересовани от дейността органи

Поддържането и развитието на капацитета на Военно-апелативния съд и военните съдилища, като част от системата органи на съдебна власт; надграждане на постигнатото; преодоляване на проблемите и коригиране на слабостите са невъзможни без открито, честно и професионално взаимодействие с всички органи и институции, заинтересовани от дейността на им. Постигане на заложените цели не би било възможно без откритата и ефективна комуникация с Висшия съдебен съвет, при която, въз основа на системен и принципен диалог, да се постигне единомислие по конкретните политики. Именно чрез този диалог биха могли да се постигнат заложените цели, а посредством ВСС – да се представят идеи за необходимите законодателни промени, в целесъобразността на които да бъде убеден и министъра на правосъдието, като председателстващ Пленума на ВСС.

Реализирането на заложените цели не би могло да се постигне и без активни професионални отношения с ВКС с оглед повишаване на професионалния капацитет; включването в изключително полезните

професионални дискусии, организирани от НК на ВКС по наболели за правораздаването проблеми; отправяне на запитвания до Аналитичното звено на ВКС по дискуссионни въпроси на правоприлагането и пр.

За постигане на заложените цели следва да се поддържат ефективни и почтени професионални отношения с всички лица, институции и организации, с които съдът си взаимодейства - други съдилища, Военно-апелативна прокуратура и окръжните военни прокуратури; ВКП, Адвокатура, Националният институт по правосъдие, Националното бюро за правна помощ, държавни и общински органи, неправителствени организации и др.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение, бих искала да споделя, че основните причини, поради която ангажирам вниманието Ви, не са дългогодишният ми професионален и управленски опит и детайлното познаване на военното правораздаване, а дълбоката ми убеденост в обществената значимост на Военно-апелативния съд и военните съдилища, и капацитета да работя за надграждането на същностната реформа от 1997 г., при която военните съдилища в Република България са включени в структурата на независимата съдебната власт и, в международен аспект, са първите военни съдилища, които се сепарират от изпълнителната власт и армейските структури, макар да продължават да обслужват органите на отбрана, национална сигурност и обществен ред; за развитието и утвърждаването им като органи на съдебната власт, осъществяващи дейността си на основата на Конституцията на Република България и Закона за съдебната власт, и привеждането им в пълно съответствие на международните стандарти за независимост, утвърждаване на справедливостта и върховенство на правото.

Изложените в настоящата концепция насоки и конкретни политики са насочени към утвърждаването на Военно-апелативния съд като независим и авторитетен орган на съдебната власт, гарантиращ върховенството на закона и поддържащ високите стандарти за добро управление и правораздаване – цел, която вярвам, че би могла да бъде постигната с усилията на всеки един от магистратите и съдебните служители в съда, но е отговорност на административния ръководител.

С уважение,

Съдия полк. Мадлен Димитрова